

עדינה בן דוד

ראינה: לאה רוזנברג

ניר עציון תשע-2009

התמונה הזאת מקדמת את באי בתם של עדינה ודוד בן דוד בניר עציון. את התמונה רקמה עדינה במו ידיה והיא אינה מהוה רק קישוט, אלא מעידה על מהותם של השוכנים בבית. כוח הרצון מסתבר, הוא נשק הסודי העל טבעי של עדינה ודוד, נשק שהתגלה כחזק. יותר מנשקם של קלגסי היטלר באירופה, נשק שניצח את הלגיון הירדני והכנופיות, נשק שעמד מול איתני הטבע וטבע האדם ויכול לכול ולכולם.

רקע כללי על העיירה סצ'ובצה

(צ"פ סיפרו של צאנאווא א. פרידל:)

"אתולדותיה של הקהילה היהודית בסצ'ובצה)

סצ'ובצה , גאלסעטש בהונגריה, סעצ'וביץ בידיש שוכנת במזרח סלובקיה על הכביש המרכזי בין הערים קושיצה ומיכאלובצה. סצ'ובצה שכנה איפה על עורק תחבורה ראשי בין הערים הללו.

את סצ'ובצה חוצה נחל טרניה בו זורמים מים רדודים במהלך כל השנה.הודות ליהודים התפתחה העיירה לישוב מרכזי של קהילה כפרית , בה משתרעים כרמים ושדות פוריים . האיכרים הביאו את תוצרתם החקלאית לשיווק בבתי המסחר של היהודים.ולא רק למסחר, אלא גם לעורכי דין ורופאים שכרובם היו יהודים.

סצ'ובצה היא עיירת נפה במחוז שאריש זמפלין . תושבי העיירה הם סלובקים נוצרים , קתולים רומים וקתולים יוונים, דוברי סלובקית בניב מיוחד לחבל שאריש זמפלין. השונה מאד מהשפה הספרותית; רבים דיברו הונגריה , במיוחד אנשי הצווארון הלבן, שרידי השלטון ההונגרי. מיום הכרזת העצמאות של הרפובליקה הצ'כוסלובאקית על ידי תומס מסריק (28 לאוקטובר 1918), הייתה הלשון הסלובקית לשפת הדיבור הרשמית במדינה . היהודים השתמשו גם בידיש ובהונגריה.

היהודים הראשונים הגיעו לסצ'ובצה והסביבה בהסכמת בעלי האחוזות הפאודלים שנהנו מהמיסים אותם שלמו להם היהודים ואפשרו מידי פעם את התיישבותם המוגבלת.

העדות ראשונה על קיום משפחות יהודיות בעיירה משנת 1764 נמצאה בארכיון מועצת העיר .

תמונת מוסדות הקהילה היהודית בסצ'ובצה, בית כנסת הגדול והמיקווה.

עדינה בן דוד

נולדתי ב26 לפברואר שנת 1925. בבית הורי בעיירה סצ'ובצה . העיירה הייתה די גדולה, גרו בה חמשת אלפים תושבים , מהם כאלף מאתיים יהודים.

להורי ראובן ואנה רוזנפלד נולדו שישה ילדים, ארבע בנות ושני בנים . אני הקטנה מבין כולם. אבא שלי יליד העיירה קישואראד נולד ב1885 היה יתום מגיל שנתיים , בלי אבא ובלי אימא . הוריו מתו במגיפה ומי שגידל אותו היו אחיותיו.

אימא שלי ילידת סצ'ובצה הייתה בת יחידה בין שני בנים. נולדה ב1988. לדודי, האחים של אימי קראו דוד ואליעזר. שם משפחתם היה ברינבויס שפירושו בעברית עץ אגס. החצר והבית בו גרנו הייתה שייכת לסבי הוא חילק את החצר לשלושה חלקים כדי לאפשר מגורים לשלושת ילדיו .

הבית אותו סבי מכר לי
לידיו. מאחורי ניטצו צ'י אס כנסה
המסכה, ברינבויס. בקופץ הצליון י
לידיו צ'י אס.

אימי הייתה הצעירה בין אחיה וגם אבי היה הצעיר בין אחיו.

אחד הדודים מכר את חלקו בחצר לדוד השני והוא בנה שם פונדק, בית מרזח ואולם שמחות . פעמיים בשבוע בימים ראשון ושלישי נערכו חתונות באולם השמחות של הדוד שלי. אשת הדוד הייתה מבשלת מצוינת ולאולם השמחות ולפונדק היה ביקוש רב.

בחצר שלנו גדל עץ אגסים גדול יתכן שזה המקור לשם משפחתה של אימי קודם לנישואיה.

סבי וסבתי מצד אימי נפטרו עוד לפני שנולדתי והורי אבי נפטרו כאמור עוד כשהוא היה בן שנתיים כך שלצערי, לא זכיתי להכיר אף סבא וסבתא. הרבה פרטים על הורי, חסרים לי, כי הייתי צעירה מאד ולא שאלתי . היום אני מצטערת שלא שאלתי יותר.

אני הייתי הקטנה בבית וקיבלתי את התפקיד המכובד לערוך את השולחן לכבוד שבת. היה לי עוד תפקיד חשוב מאד, להביא את החמין. את החמין לשבת הטמנו מבעוד מועד במאפייה. ובשבת בצהריים, בשעה 12 בדיוק הפסקתי את כל עיסוקי שכללו משחקי חבל שונים וליוויתי את העוזרת הגויה למאפיה להביא את החמין. את החלות לשבת ואת הלחם לכל ימות השבוע אפינו בבית. היה לנו תנור מיוחד לאפית לחם¹.

הורי הקפידו תמיד להזמין אורח מזדמן מבית הכנסת לסעוד איתנו את סעודות השבת. אבא כיבד מאד את האורחים ואפשר להם לספר על עצמם. אני זוכרת את עצמי יושבת על הברכיים של אבא ומאזינה לסיפורי האורחים על החיים שלהם ועל הנדודים שלהם. אני חושבת שמשם התחילה האהבה שלי לכל אדם, והיכולת להתעניין בתולדות חייהם של אנשים.

שפת הדיבור בביתנו הייתה הונגרית, אנחנו שלמדנו בבית הספר דיברנו גם סלובקית. הבנים שלמדו בחידר למדו גם יידיש, שפה שלנו הבנות לא הייתה אפשרות ללמד, כשהאחים שלי רצו להסתודד או להסתיר מאיתנו משהו הם דיברו ביידיש.

בבית שלנו מאד הקפידו על כשרות ושמירת שבת לאבא היה זקן, הוא היה הגבאי של בית הכנסת וגם נמנה על אנשי חברה קדישא. אבא עבד בחנות המכולת ואימא גידלה את הילדים בבית. אני זוכרת את אבא יושב כל ערב ולומד דף גמרא וגם מסר שיעורים בבית הכנסת, היו לנו הרבה ספרי קדש בבית, הם היו מונחים בתוך ארון זכוכית. אימא הייתה גבוהה מאבא.

אל אף שהורי הקפידו במצוות למדתי בגן ילדים נוצרי. הייתה לנו תלבושת מיוחדת עם סינרים לבנים. הגן היה עד גיל שש מגיל שש למדתי בבית הספר היהודי בעיירה. סלובקיה הייתה מאד דמוקרטית, ואפשרה ליהודים להקים בתי ספר משלהם.

החיים לצד הגויים בסצ'ובצה היו שלווים, אימא שלי שהייתה ילידת סצ'ובצה זכתה ליחס של אהבה והערכה מצד השכנים הגויים. הם מאד החשיבו אותה, כשאחד מהשכנים חלה, הוא בא לבקש מאימא שלי מרק עוף כי הם האמינו שהמרק של אימא שלי יכול לעזור להם יותר מכל תרופה אחרת. היחסים היו כל כך טובים עד שאימא שלי הרגישה מספיק בטוח לשמור את החפצים האישיים שלה אצל השכנים, בזמן המלחמה, הם שמרו עליהם וקיבלתי אותם בחזרה אחרי המלחמה. אחרי המלחמה, קיבלתי בין היתר בחזרה כרית רקומה בעבודת יד, כנראה שאימא שלי רקמה אותה. על הכרית הזאת היו רקומות האותיות B.A. שהן ראשי התיבות של שמה (הלועזי) של אימי לפני נישואיה ברינבאום אנא. לכרית המיוחדת הזאת יש שימוש עד היום, עליה מניחים את כל התינוקות של המשפחה בשעה שמכניסים אותם בבריתו של אברהם אבינו. בתחילה הכרית הייתה אצלי אבל בשנים האחרונות שראיתי שקשה לי לכבס ולגהץ אותה העברתי את הכרית לביתי הבכורה חנה הקרואה על שם אימי. בשבוע שעבר כשנסענו לשילה לברית של אחד הנינים

שלנו פתאום ראיתי את חנה מביאה את הכרית עם הציפה. עוד בן משפחה נוסף לשרשרת הדורות, ונימול על הכרית.

גדלתי בבית ששמרו בו מאד על הדת. לאימא שלי היה מאד חשוב שנקפיד על כל מיני דברים, היא למשל הקפידה שנגיד את קריאת שמע על המיטה מסידור גם אם אני יודעת אותה בעל פה. עד היום אני מקפידה להגיד קריאת שמע על המיטה מתוך הכתוב. תמיד אהבתי להתפלל, גם שלא הבנתי מילה. גם בזמן המלחמה שחייתי במסווה של נוצרייה הקפדתי להגיד כל לילה קריאת שמע על המיטה, התכסיתי בשמיכה עד מעל הראש כי בחדר היו צלבים ולא רציתי להתפלל אל מול צלב גלוי.

אימא לימדה אותנו כלל מאד חשוב שהעברתי לבנות שלי, ואני מעבירה גם לנכדות ולנינות שלי, "לא השבת צריכה לחכות לך את צריכה לחכות לשבת. ולכן אני מקפידה לסיים את ההכנות לשבת מוקדם ככל האפשר ואני יושבת וממתינה לשבת

אימא הייתה אישה דתית מאד, אבל גם אשת תרבות היא קראה הרבה ספרים, קרונין ועוד ספרים שקשורים לתרבות ההונגרית. אימא הייתה אישה שאהבה מאד סדר והקפידה על סדר וניקיון. את ההקפדה על סדר קיבלתי מהבית. למרות שהייתה לנו עוזרת נוצרייה בבית אימא הקפידה שנעזור לה, ככה רכשתי הרגלי עבודה שעזרו לי מאד בהמשך החיים, עד היום אני מאד מודה לאימא על כך.

הינו שישה אחים אחותי איטה הייתה הבכורה, נולדה ב1908. אחר נולד ברוך ב1911 ואחריו חוה ב1913 חוה הייתה הכי יפה. אחרי חוה נולד נפתלי (תולי) ב1915, (שהוא האבא של רותי בר חי) ואחרי שמונה שנים נולדה אחותי מגדה. שאלתי את אימא איך זה יכול להיות שבין האחים הגדולים יש הבדל רק של שנתיים, (גם ביני לבין מגדה יש הבדל של שנתיים) ובין נפתלי למגדה יש הבדל של שמונה שנים? מתברר, שבאמצע פרצה מלחמת העולם הראשונה ואבא לא היה בבית במשך ארבע שנים. אני הקטנה, והמפונקת מביניהם.

ביני לבין אחותי איטה היה הבדל של שמונה עשרה שנים. היא נישאה בערך בתקופה שאני נולדתי. אני לא זוכרת אותה בבית בכלל. בכל קיץ נסעתי לאיטה ומגדה נסעה לחוה. פינקו אותי מאד אצל איטה. הייתי הקטנה והמפונקת.

אני זוכרת שבכל פעם שחזרתי מחופשה אצל איטה, אבא היה מושיב אותי לכתוב לה מכתב תודה, כך חינכו אותי בבית להכיר טובה. עד היום חשוב לי מאד להכיר טובה, ואני מודה לכל מי שעושה משהו למעני, גדול או קטן.

למדתי בבית ספר עד גיל ארבע עשרה ואחר כך הלכתי ללמד תפירה.

הייתה לי בת דודה בשם אולגה, (גם השם הלועזי שלי הוא אולגה) כל הזמן הינו יחד לא היה מצב שיראו אותי או אותה לבד בעיר. למדנו באותה כיתה. הינו כמו תאומות. אבא של אולגה היה מנהל בית הספר היהודי בעיירה שלנו. בעצם היינו בני משפחה של המנהל של בית הספר שלנו.

אולגה הייתה הרבה יותר חזקה ממני ולכן היא ליוותה אותי הביתה ורק אחר כך הלכה לבית שלה. זה לא שהיה לי ממה לחשוש או לפחד ולכן הייתי צריכה ליווי פשוט היה לי נעים להיות בחברתה ולה בחברתי ורצינו להאריך כמה שיותר את ההמצאות של שתינו יחד.

אולגה נספתה באושוויץ.

הזיכרון הראשון שיש לי מבית הורי הוא איך ששלחו אותי לגן, נקייה ומסודרת אצלנו הילדים הלכו לגן עם סינרים לבנים. הגן היה גן נוצרי קתולי. הורי למרות שהם היו אנשים דתיים שלחו אותי לגן קתולי כי לא הייתה כל ברירה אחרת. אני זוכרת שכשהייתי בגן הגיע לביקור בעיירה שלנו הנשיא תומאס מסריק.

אני זוכרת שהתרגשנו מאד ועמדנו עם דגלי סלובקיה משני צידי הכביש.

מנהל בית הספר התיכון שלנו היה נוצרי אוונגלי.

הייתי בגן עד גיל שש, אחר כך הלכתי לבית ספר יסודי יהודי, כל המורים בבית ספר זה היו יהודים. בבית הספר היסודי היו חמש כיתות.

הצגת מציאת אסתר בבית הספר היהודי בס'צ'ובה.

אני בשורה הצליונה, רביצית אקאן.

אחר כך הלכנו לתיכון לשלוש שנים. בית ספר התיכון בו למדתי היה נוצרי אך שלישי מהבנות היו יהודיות. היחס אלינו כיהודיות היה תלוי במורה היו מורים שהתייחסו אלינו יפה והיו מורים שלא. הייתה לנו מורה לכלכת בית שהייתה מאד אנטישמית וניסתה להכשיל אותנו, במתכוני הבישול שנתנה לנו היא תמיד ערבה בין בשר לחלב, היינו צריכות לעמוד על שלנו ולהילחם על זכותנו להכין אוכל כשר בכל פעם מחדש. היו גם מעט אנשי צוות יהודים בבית הספר. היה לנו גם מורה שהתגלה אחר כך כחסיד אומות העולם שהסתיר את אחת המורות שהייתה ממוצא יהודי.

הכיתה שלי בבית הספר התיכון הס'3'ומ'3ה. אני
עליית אימין בעורה השנייה.

סדר היום שלנו התחיל מוקדם בבקר את המיטות לא אנחנו סידרנו זאת הייתה עבודה קשה כי המזרנים היו עשויים מקש והיה מאד קשה להזיז אותם.

לא היו לנו מים זורמים בבית , אבא היה סוחב דליים כדי שיהיו לנו מים בבית . לא היו צינורות עם מים זורמים בעיירה שלנו. אני זוכרת שבחורף כשהיה קר הינו קמים בבקר ומגלים שהמים קפאו .

היו לנו כמה אווזים שגידלנו בבית בשביל השומן , אני זוכרת את אימא מאכילה את האווזים בתירס כדי שהם יצברו שומן. כששחטו את האווזים וגילו שאלות הלכתיות בשחיטה היו שולחים אותי לרב. הייתי בת שמונה או תשע וידעתי לאן ללכת. כשבאתי הביתה עם התשובה שהאווז טרף פרצתי בבכי ,בקושי הצלחתי להגיד לאימא את התשובה שהאווז טרף. כל כך ריחמתי על אימא שטרחה הרבה בגידול האווזים וכל העבודה שלה ירדה לטמיון.

השתמשנו בעיקר בשומן האווזים . שמחנו מאד אם לאווז היה כבד גדול.אימא הייתה מכינה לנו מטעמים והינו אוכלים וחוגגים סביבו במוצאי שבתות.

מקררים לא היו לנו בבית , וכשהצטרכנו לשמור ירקות מהקיץ לחורף שמרנו אותם בתוך חול במרתף של הבית.

עשו שורה של חול שורה שלירקות ושוב כיסו בחול.כך שמרנו על הירקות מקיץ לחורף. את הירקות קנינו בשוק שהיה מתקיים ממש מול ביתנו פעמיים בשבוע. כאמור לא היו לנו מקררים , ואיך מקררים את האבטיח שקנינו בשוק בלי מקרר . הייתה לנו שיטה מיוחדת , בחצר של הבית שלנו הייתה באר , את האבטיח הינו מניחים בכלי מיוחד ומשלשלים אותו בחבל לתוך הבאר , שם הוא עמד כל הלילה ובבקר היה לנו אבטיח קר.

חדר הנוחיות לא היה בבית אלא בחצר, לא היה ביוב, אלא בור ספיגה וכאמור גם לא היו מים זורמים. בחורף כל המים היו קופאים אפילו המים שבתוך הבית. אני זוכרת שהינו נוטלים ידיים בחורף במים קפואים.

אהבתי מאד לרקוד על הקרח, הרבה פעמים אבא היה מלווה אותי לנהר שקפא, כדי שאוכל לרקוד כמו שאהבתי.

היו לנו חיי משפחה מאד יפים והקפדנו מאד לכבד את הורינו. עד היום מצוות כיבוד הורים נראית לי המצווה הכי חשובה.

לאחר התיכון למדתי תפירה יחד עם בת דודי אולגה, אצל המורה אנא. אחרי זמן המורה אנא נישאה ועברה לגור במקום אחר, אולגה ואני פתחנו מתפרה. בכסף הראשון שהרווחתי קניתי מתנה לאבי, עניבה, אבא שמח מאד במתנה שהבאתי לו, וכשהוא הלך להצטלם לתמונת פספורט, הוא לקח את העניבה שאני קניתי. היה לי קשר מאד יפה עם אבא. וחיי המשפחה שלנו היו מאד יפים. כיבוד אב ואם זה אחד הדברים המאוד חשובים בעיני.

חתונת אחי ברוך הי"ד

בעיירה שלנו היה סניף בני עקיבא בו אחי אחותי ואני היינו פעילים מאד, כל השבוע חיכינו לשבת כדי שנוכל ללכת לסניף בני עקיבא לפעולה. בסניף שלנו הייתה אוירה ציונית, קיבלנו מבני עקיבא "קופסא כחולה", הקופה של הקרן הקיימת. עברנו בבתים והייתה תחרות מי ימלא את הקופסא יותר. בבני עקיבא גם למדנו קצת לשיר בעברית. אני זוכרת איך פעם נסענו למחנה שמטרתו הייתה להמחיש מהם חיי קיבוץ. נסענו בעגלות, סוסים וטרקטור. ביקשו שכל אחד יביא ארוחה מהבית, אבל אף אחד לא אכל את שלו, אלא כולם אכלו את של כולם. כך חשנו את השיתוף.

הייתי בת 13 כשהתחילה המלחמה.. בשנת 1938. כשהגרמנים ימ"ש נכנסו לסלובקיה התחיל המצב להידרדר, היה אסור להסתובב בחוץ אחרי חמש אחר הצהריים, אבא כבר לא הלך בערבים לבית הכנסת. שתי אחיותיי הגדולות כבר היו נשואות וגם ברוך אחי. נשארנו שלושה בבית, מגדה נפתלי ואני.

בשנת 1940 כבר הינו צריכים ללבוש את הטלאי הצהוב ואחר כך התחילו כל מיני התפרעויות נגד היהודים בעיירה. אסרו על היהודים להתכנס יחד, היה אסור לשלושה יהודים לדבר יחד ברחוב. האזור שלנו לא סופח להונגריה אבל היו לי אחיות נשואות שגרו באזור שסופח, אחיותיי גרו בירשבה ובאוכל. עד 1938 היה לנו קשר תמידי אבל אחר כך הקשר הלך והתמעט.

בשנת 1941 החרים אנשי הלינקה את חנות המכולת של הורי והכניסו משפחה ארית שתנהל את החנות.

מאותה שעה נפתלי אחי תמך במשפחה. נפתלי עבד בבית דפוס וכדי לעבוד בבית דפוס צריך ידע, אותו, לא היה ניתן להחליף מידי, ולכן אפשרו לו להמשיך בעבודתו עד 1944.

עד 1942 לא הינו עדים לגירוש יהודים מהעיירה שלנו, אבל כבר ב-1939 פגשו יהודים מחבל הסודטים שגורשו מהעיירות שלהם אחרי שהגרמנים נכנסו לשם.

בתחילת מרץ 1942 פרצה שמועה בעיירה שלנו שאוספים את כל הבנות מגיל 16. הבנו שאנחנו צריכות לעזוב בהקדם האפשרי את סצ'ובצ'יה. אחי הגדול ברוך גר בעיירה טרבישוב. לאחי היה בית דפוס, הוא היה היחיד בכל טרבישוב שהיה לו טלפון. הוא קיבל כל הזמן ידיעות מברטיסלאבה, ברטיסלאבה היא בירת סלובקיה, הידיעות שהגיעו משם לאחי היו מאד מהימנות. ב-17 מרץ 1942 קיבלנו מסר מאחי שעלינו לעזוב מיד את העיירה שלנו. הוא הודיע להורי, שהוא סידר מישהו שיעביר אותנו מסלובקיה להונגריה ושעלינו להגיע מיד לטרבישוב. מגדה אחותי ואני הורדנו מעלינו את הטלאי הצהוב, נפרדנו מההורים שלנו ונסענו ברכבת לטרבישוב. היה מסוכן ומפחיד לנסוע ברכבת מכיוון שאם היו מגלים שאנחנו יהודיות היו מיד אוסרים אותנו. כי מה פתאום אנחנו נוסעות ועוד מוסיפות חטא על פשע ויוצאות מהבית בלי טלאי צהוב. ב"ה הגענו לאחי בטרבישוב בשלום בלי שיעצרו אותנו בדרך. הינו צריכים לעבור את הגבול להונגריה ביום רביעי. אחרי יומיים של שהות בטרבישוב אצל אחי ברוך, התקבל מסר מברטיסלאבה: מזל טוב, מזל טוב, מזל טוב. פירושו של המסר הזה היה שאיסוף הבנות נידחה למועד מאוחר יותר. כשאימא שמעה שאנחנו לא צריכות לעבור את הגבול היא מאד דאגה לי ושלחה שכן נוצרי עם רכב להחזיר אותי מטרבישוב. זה היה ביום חמישי בלילה. אחותי מגדה נשארה בטרבישוב כי נזקקו לעזרתה בבית אחי, הם רצו שהיא תעזור להם לטפל בתינוק.

חזרתי לבית הורי, השלמנו את ההכנות לשבת. בערב, אבי ונפתלי אחי התפללו בבית וישבנו לאכול את סעודת ליל שבת. באמצע הסעודה שמענו דפיקות בדלת, אלה היו שני בני דודים שבאו לספר לנו שכרגע קיבלו הודעה שבשבת אוספים את כל הבנות מגיל שש עשרה. בני הדודים סיפרו שהם כבר סידרו לנו נהג נוצרי עם מוניית גדולה שייקח אותנו להונגריה. וכך בעיצומה של השבת נפרדתי שוב מהורי ונכנסתי למונית. הפרידה מהורי הייתה קשה לי מאד. אני זוכרת ששאלתי את אבא שלי אם ללכת ואבא ענה לי, אנחנו כבר חינו את חיינו אתם, צעירים ואתם צריכים להתאמץ להישאר בחיים. ברגע הפרידה מהורי נכנסה לביתנו ארוסתו של נפתלי אחי היא סיפרה שגם בעיירה שלהם יש שמועות על איסוף הבנות ואם

נפתלי יתחתן איתה מיד, יש לה סיכוי להינצל. את גיסתי ראיתי רק לחמש דקות ואחר כך הייתי צריכה להיפרד. במונית היינו חמש בנות דודות ועוד שני בני דודים. את אחותי מגדה שהייתה בטרבישוב כבר לא יכולנו לקחת. נסענו לכפר שהיה קרוב לגבול ההונגרי, שם המתין לנו יהודי שהיה אמור להעביר אותנו מהצד הסלובקי לצד ההונגרי. לא העזנו להיכנס עם המונית לכפר, כי הכפר היה קטן ונוכחותן של בנות זרות הייתה מורגשת מיד. שני בני הדודים ירדו מהמכונית והלכו ברגל לחפש את היהודי שאיתו היינו אמורים לחצות את הגבול. אנחנו חיכינו במכונית בצד הדרך. ואז הגיע מישהו עם עגלה ששאל את הנהג שלנו מה קורה. מסתבר שזה היה רופא העיירה, כשהוא ראה רכב חונה לצד הדרך הוא ניגש להציע עזרה. הנהג שלנו הסביר את העצירה לצד הדרך בטענה שיש לו פנצ'ר. הרופא כנראה לא ממש השתכנע מהדברים שלו והציץ פנימה לתוך המכונית, ברגע שהוא גילה שבמכונית יושבות חמש בנות הוא מייד רשם את המספר ואחרי כמה רגעים הוא הופיע עם שני שוטרי משמר הגבול. השוטרים נכנסו למכונית כיוונו אלינו אקדחים וציוו על הנהג לנסוע מיד. לנהג לא נותרה כל ברירה והוא ציית להם. הוסענו ישר לתחנת המשטרה, שם פגשנו את בני דודנו, גם אותם לכדה המשטרה. הם החתימו אותנו על הצהרה שרצינו לחצות את הגבול ואחר כך הפשיטו אותנו וחייפו זהב ודברי ערך. אחר כך השוטרים אמרו לרופא שהוא חופשי ללכת. אחרי שהרופא הלך בני הדודים שלנו הציעו לשוטרים הרבה מאד כסף והשוטרים השתכנעו תמורת הכסף לעזור להעביר אותנו את הגבול. אחר כך פגשנו גם את איש הקשר היהודי. כך ב19 במרץ כשמזג האוויר היה עדיין קר, חצינו, חמש בנות, את הגבול מסלובקיה להונגריה. ההליכה הייתה ארוכה ומתוחה, כל רשרוש קטן מייד הקפיץ אותנו וגרם לנו לדפיקות לב מואצות. סוף סוף הגענו לכפר בהונגריה. הגענו לבית משפחת קליין בו היינו אמורות לשהות. בבית משפחת קליין שהו מלבדנו עוד כמה בנות. כשהגענו, הכלבים בסביבה הקרובה נבחו חזק מאד. הנביחות החזקות והלא שגרתיות עוררו כנראה את חשדם של השכנים. השכנים כנראה הזעיקו את הז'נדרמריה (המשטרה) המקומית ואז אנחנו רואים שני ז'נדרמים שהיו ידועים בכפר באכזריותם הגדולה, מתקרבים לבית משפחת קליין. באותו הרגע הסתתרנו כולנו, אחת במיטה, אחת בארון ועוד כל מיני מקומות מסתור. אחת מבנות משפחת קליין יצאה החוצה עם מגש עמוס עוגות ובקבוק י"ש ושאלה את הז'נדרמים מה הם מחפשים. הם סיפרו לה שהשכנים התלוננו שהכלבים נבחו בצורה מוזרה מאד בלילה והם באו לבדוק שלא הגיעו אליהם הביתה אנשים שחצו את הגבול. הבת של משפחת קליין ענתה להם שזה לא יתכן אבא שלה הרי בן אדם חולה, בן שבעים, יש להם מספיק צרות גם בלי זה. מה פתאום שהם יסתבכו בהרפתקה כזאת. כל זה קרה בשבת. באורח נס השוטרים השתכנעו מהדברים שלה. במוצאי שבת חיכינו להבדלה וכולנו התפזרנו, זאת הייתה סכנה להישאר עוד לילה אחד בכפר הזה. בת דודתי רוזיינקה ואני נסענו לסרנץ לבית דודתה של רוזיינקה ושלוש הבנות האחרות נסעו לבודפסט. נכנסו לבית של זוג מבוגר, שלא היו לו ילדים. זה היה מסוכן לשהות אצלם כי זה בלט מאד שיש אצלם בנות. השתדלנו מאד לא לצאת מהבית. בת דודתי ואני ישנו יחד על מיטה אחת. היינו שם יחד שבועיים עד שעברנו את ליל הסדר ואת כל הפסח, למחרת חג הפסח סידרו לנו ניירות הונגריים וזהות נוצרית. אני נסעתי לדברצן. אמנם היו לי שתי אחיות בוגרות שהיו נשואות וגרו בהונגריה אבל היה אסור לי לשהות אצלן בגלל שכל השכנים הכירו אותי וידעו שאני מסלובקיה כי הייתי אצלן בחופשות. הצטרכתי להגיע למקום שאיש לא הכיר אותי. בדברצן שהיתי בבית של בן דוד של אבי. זאת הייתה משפחה מאד ענייה. אף פעם לא נתקלתי בעוני כזה. היו להם שבעה ילדים. ואם באה משטרה לחפש הם שלחו בת אחת לטייל ואני כביכול תפשתי את מקומה במשפחה. המצב הזה לא יכול להימשך זמן רב ולכן לאחר זמן סידרו לי שבע משפחות. כל

אני כנוצריה בדרכון ההולנדי

יום בשבוע שהיתי ולנתי בבית משפחה אחרת. היה אסור לי להיות יומיים באותו מקום . אחרי כחודש ששהיתי בכל לילה במקום אחר עברתי לגור אצל אישה מבוגרת שלא ידעה מי אני והתחלתי לחפש עבודה. קיבלתי עבודה בתור עוזרת בית משבע עד שתיים, ואחר הצהרים מארבע עד שבע בערב טיילתי עם ילד בן ארבע. באחת הפעמים כשטיילתי עם הילד עבר לידנו קבצן הילד שאל אותי בהונגרית איך קוראים לאיש הזה ואני עניתי לו בסלובקית שזה קבצן. הייתי משוכנעת שכולם שמעו ושזה הסוף שלי הנה עוד רגע באים ולוקחים אותי. עבדתי אצל יהודים שלא ידעו שאני מסלובקיה. היה לי יחסית מזל כי שלוש בנות הדודות שלי שנסעו לקרובים בבודפסט נתקלו בסירוב לקבל אותם . כולם פחדו להסתיר מהגרים בבית. הן כל כך התאכזבו עד שהן נסעו חזרה לסצ'ובצ'יה ומיד לקחו אותן לאושוויץ, את השלישית, לאה הציל שוטר שהיה ידיד המשפחה. הוא ניכנס לרכב האיסוף, הכניס אותה מתחת למעיל שלו, הבריח אותה החוצה וכך ניצלו חייה. השתיים האחרות נספו באושוויץ.

העובדה שמוצאו של אבי היה מהונגריה ובביתנו דיברו הונגרית, עזרה לי מאד. בזמן הזה הורי עדיין שהו בסצ'ובצ'יה, כי אחי נפתלי עבד עבודה חיונית, בבית דפוס וקיבל אישור לשמור על ההורים שלי וההורים של גיטתי. בשנת 1943 ההורים עם אחותי מגדה עברו להונגריה. אחיותיי שגרו בהונגריה לא יכלו להרשות לעצמן מבחינה כלכלית להחזיק גם את הורי ולכן הם גרו אצל בת דודה של אבי שביקשה מהם לעבור אליה. ב1943 היו די הרבה יהודים מסלובקיה בדברצן והסכנה הלכה וגברה. בינתיים הגיעה גם מגדה אחותי לדברצן. מגדה החליטה שנעזוב את דברצן ונעבור למישקולץ, במישקולץ עבדנו כעוזרות בית. במישקולץ המשפחה ידעה מי אנחנו. ומהבחינה הזאת היה לנו קצת יותר קל, כי המעסיקים ידעו שאנחנו ללא הורים. אני היית אצל משפחת לבקוביץ, זאת הייתה משפחה מאד יפה הם היו משפחה מאד אמידה ומאד דתית. אני זוכרת שהיה להם מקווה פרטי

בבית. הם לא פחדו להעסיק אותי כי היה להם קשר עם המשטרה והם חשבו שבעזרת כסף הם יוכלו לתרץ את העסקתי במקרה שיתפשו. אצל משפחת לבקוביץ שהיתי שנה שלימה. שהיתי במשיקולץ עד כניסת הגרמנים במרץ 1944. היה לי מזל שבשנתיים האלה אף פעם לא באו לבדוק את הניירות שלי. אני לא יודעת מה היה קורה אילו היו חוקרים אותי, אני לא יודעת לשקר וסביר להניח שהייתי נכשלת בחקירה מהר מאד. בכל זמן שהויתי בהונגרייה חיית בפחד מתמיד, כל דפיקה בדלת הייתה מקפיצה אותי, פחדתי שבכל רגע אני עלולה לסיים את החיים שלי. אני זוכרת סיפור מפחיד שקרה לי בהושענא רבה. הייתי צריכה להיות בשבע בבקר בעבודה, בדרך פגשתי רבנית שהכירה אותי עוד מהבית, בחוץ שרר ערפל כבד מאד והרבנית התחננה אלי שלא אלך, כי תופשים את כולם. לא ידעתי מה לעשות, לחזור, הייתה סכנה כי המשפחה שגרתי אצלה הייתה משפחה יהודית ידועה. כל הדרך לא הפסקתי להתפלל. בדרך ראיתי שני שוטרים שעצרו את כולם, למזלי התפילות שלי נענו ואוטי לא עצרו. כמה פעמים ראיתי במו עיני איך לוכדים מהגרים סלובקים, זאת הייתה הרגשה נוראית כי ידעתי שגם אותי עלולים לתפוש בכל רגע. היה לנו קשר בכל הזמן הזה עם סצ'ובצ'יה, אחיותיי שגרו בהונגריה שמרו כל הזמן על קשר עם האחים שלי שנשארו בבית הורי עד 1944. שמענו שכמעט לא נשארו משפחות של יהודים בסצ'ובצ'יה ומדבריהם של יהודים שבאו מפולין הסקנו מה עלה בגורל הבנות שנחטפו. כשהגרמנים נכנסו להונגריה אחיותיי הנשואות סידרו שמגדה אחותי ואני נחזור לסלובקיה. יום אחרי פסח הגענו לאויהל הגענו לבית של אחותי שם שהו הורי ונפגשנו עם ההורים. לא יכולנו להישאר שם יותר מכמה שעות והצטרכנו להיפרד מההורים, המשפחה סדרה משהי שתעביר אותנו את הגבול מהונגריה לסלובקיה. התלבשנו כמו נוצריות עם כמה חצאיות רחבות, להשלמת המראה הכפרי גם לקחנו כד חלב על הכתפיים. הלכנו עם המלווה שלנו תוך כדי הליכה שמענו דהרות של סוסים מתקרבים ועליהם שני ז'ינדרמים. שלושתנו נדחקנו לגורך שראינו באמצע היער. הז'ינדרמים המשיכו לדהור וכשלא מצאו דבר חזרו כלעומת שבאו. אנחנו המשכנו בדרכינו ועוד באותו הלילה הגענו לגבול הונגריה סלובקיה שם חיכו לנו ונסענו חזרה לסצ'ובצ'יה לבית הורי. סידרו לנו מסמכים שבהם היה כתוב שאנחנו נוצריות. האחראים על פרויקט ההברחה שלנו היו האחים שלי ואחותי שהצליחו לסדר לנו זהות נוצרית, בעזרת תושייה והרבה מאד כסף.

הגענו לבית הורי ולא העזנו לצאת מהבית. אחרי יומיים פתאום האחים שלי קיבלו הודעה שכל היהודים חייבים לעזוב מייד את העיירה. ליהודי העיירה שלנו היו קשרים עם משפחות נוצריות וחלקם הסתתרו בבתי ידידים נוצרים. אחי וגיסתי הסתתרו בבית ידיד נוצרי, אחותי ואני לא יכולנו ללכת לאף מקום, אף אחד לא ידע שחזרנו, וכולם היו משוכנעים שאנחנו כבר לא בין החיים. הסתתרו בחנות המכולת לשעבר, של הורי שהייתה סגורה. שמענו את החיילים מסתובבים ליד חנות המכולת וכל רגע חששנו שהנה גילו אותנו ותכף יהרגו אותנו. אחרי יומיים חזר אחי שקיבל הוראה שכל מי שנשאר במזרח סלובקיה צריך לעבור למערב סלובקיה כי חשבו שהרוסים כבר מתקרבים. אחי ברוך אחותי ואני נסענו לעיירה ניטרה, בניטרה נשארו די הרבה יהודים, שם החליטו שאנחנו נעבוד בשדה של טבק יחד עם עשרים צעירים יהודים. עבדנו שם ואז קיבלנו הודעה שאוספים את כל היהודים שנשארו בניטרה. למחרת יצאנו לעבודה כשאנחנו לבושות בכמה שכבות של ביגוד זאת כדי שלא ירגישו שאנחנו עומדים לעזוב. הקבוצה התפזרה, לא יכולנו להישאר קבוצה של עשרים צעירים יהודים יחד. נשארתי עם אחותי חברה ועוד שלושה בחורים. תכננו את הבריחה כך שביום, מיד לאחר תום העבודה נברח לשדה של תירס למזלנו התירס היה די גבוה באותה תקופה ואפשר לנו להסתתר. בלילה החלטנו לנוע לכיוון ברטיסלאבה. חשבנו

שבעיר הבירה תהינה לנו יותר אפשרויות. באמצע העבודה הגיעו אלינו שני שוטרים שאמרו שסיפרו להם שאנחנו עומדים לברוח. כמובן שהכחשנו הכול והבטחנו שאנחנו חוזרים לעבודה מחר. בלילה התחלנו ללכת לכיוון כפר סמוך ושלושת הבחורים חיפשו לנו מקום מסתור לשעות היום. הם מצאו אסם שרוקנו אותו חלקית מהקש ושם הסתתרנו במשך היום. בלילה אחד הבחורים שהיה לו מראה נוצרי יצא לכפר והביא לנו אוכל ושתייה מאחת המשפחות בכפר. הוא לקח את אחד מבני המשפחה שיעזור לו לסחוב את האוכל וקבע איתו שיעזור לנו גם בהמשך. למחרת הגיע הבחור הזה והביא לנו אוכל, כמובן ששילמנו לו הרבה כסף אבל הוא ראה את השעון של אחותי ורצה דווקא אותו. אחותי ביקשה להישאר עם השעון עוד לילה והבטיחה שתיתן לו את השעון למחרת. כשהוא הלך החלטנו מיד שאנחנו חייבים לעזוב כי ידענו שלא יהיה גבול לתאבוננו של הגוי, לבסוף הוא ימסור אותנו. התחלנו ללכת, אחרי הליכה ארוכה וממושכת הגענו לעיר הלוחובצה. שם עוד היו יהודים. הגענו לשם בערב ראש השנה ונכנסנו ישר לרב, הרב מאד ניבהל מהופעתנו הפתאומית הוא ממש גרש אותנו ולא הייתה לנו ברירה אלא לעזוב מיד. בליל ראש השנה במקום להיות בבית הכנסת עלינו לרכבת ונסענו לברטיסלאבה. לכולנו היו תעודות מזויפות והשתדלנו מאד לא למשוך תשומת לב. הלכנו תמיד בזוגות ולא יחד. מעולם לא הינו קודם בברטיסלאבה. הגענו בלילה, מסביב חושך מצרים והפגזה כבידה. חפשנו מלון, הבחורים סידרו לנו שני חדרים במלון חדר לבנים וחדר לבנות. למחרת הבנים אמרו לנו, עד עכשיו היינו יחד אבל עכשיו כל אחד מוכרח לקבל אחריות על עצמו ולדאוג לעתידו. הבנים הלכו לבית הכנסת. בברטיסלאבה עוד היו יהודים בראש השנה. אנחנו חיפשנו את בן הדוד שלנו שחי בברטיסלאבה. הגענו אליו בלי שום הודעה מוקדמת ורק עם השמלות שעל גופינו. מראש השנה ועד יום הכיפורים הינו אצל הבן דוד. הוא סידר לנו קצת בגדים. קנינו עיתון וחפשנו עבודה כעוזרות בית. מצאתי עבודה אצל משפחה נוצרית, קתולית אדוקה, משפחת לויוס, הם ידעו שאני נוצריה.

משפחת לויוס

הם היו משפחה דתית מאד . הם דיברו ביניהם גרמנית. אני גרתי עם הסבתא בקומה השלישית הסבתא הייתה בת שבעים ושבע. היא לא שמעה טוב ולא ראתה טוב. לסבתא היה כלב קטן שבכל יום הצטרכתי לצאת איתו לטיול. אחרי יומיים של שהות אצל המשפחה יצאתי לטייל עם הכלב ופתאום הייתה הפגזה והכלב ברח. פחדתי לחזור בלי הכלב וגם לא ממש זכרתי את הדרך. כשסוף סוף מצאתי את דרכי חזרה התברר לי שהכלב כבר מזמן היה בבית. אחרי כמה ימי טיולים עם הכלב ניגשה אלי יום אחד בחורה שאמרה לי בסלובקית , אנחנו יודעים מי את ואנחנו רוצים לעזור לך , בואי בשעה שבע לרחוב מסוים. נבהלתי מאד וכמובן שלא הלכתי. אחרי המלחמה התברר לי שלבחורה קראו זהבה היא הייתה יהודיה שעזרה ליהודים עד שתפשו אותה. אחרי כמה ימים של שהות אצל משפחת לויוס אחרי יום כיפור, באמצע סוכות כנראה, הייתה "רזיה" (חיפוש)מאד קשה, עברו מבית לבית לחפש יהודים. בשעה שלוש לפנות בקר שמענו דפיקות חזקות בדלת היו שם שני חיילים סלובקים ושני חיילי ס.ס. הסבתא צעקה וביקשה שלא נפתח אבל הבחורה הנוספת שגרה איתנו שהייתה מקורבת לס.ס.(פרייליין) אמרה שאין ברירה וחיילים לפתוח היא קמה ופתחה את הדלת . ואז נכנסו לבית ארבעה חיילים עם רובים הם ביקשו מכולנו תעודות. לי הייתה תעודה של נוצרייה אך הרגליים רעדו לי , אני לא יודעת איך הצלחתי לחזור למיטה ואז החיילים הסלובקים ניגשו אלי , ליטפו אותי , והביעו את רחמיהם על כך שאני הסלובקית נאלצת לעבוד אצל משפחה גרמנית. הם הלכו לדרכם ואני חזרתי לישון, היה נס שהצלחתי להירדם. למחרת בתור לחלב וללחם אנשים סיפרו איך נכנסו לכל הבתים וחיפשו יהודים, ואיך הוציאו יהודים מהבתים בלי רחמים. חששתי מאד שנותרתי לבד, היהודייה האחרונה בכל ברטיסלאבה. לשמחתי אחותי הייתה מוגנת יחסית היא עבדה בבית שר בממשלה והייתה במקום בטוח. חייתי בפחד מתמיד, כל רעש או כל דפיקה בדלת הקפיצו אותי והייתי בטוחה שהנה באים לקחת אותי. במסגרת עבודתי נאלצתי לקחת את הסבתא פעמיים ביום לכנסייה. כיהודיה שומרת מצוות הקפדתי מאד לא להיכנס לשם. הסבתא מאד התפלאה מכך שאני מעולם לא נכנסת לכנסייה, תירצתי זאת בכך שאני אתיאיסטית דבר שחרה מאד לסבתא. איך בחורה כל כך נחמדה כמוני יכולה לחיות בלי אמונה. כשעברנו ליד צלב ברחוב עשיתי את עצמי מתקנת את שרוכי הנעליים כדי שלא אצטרך להצטלב . את הבשר שקיבלתי לאכול, זרקתי לפח אשפה כי לא רציתי לאכול מזון לא כשר. פחדתי כל הזמן שהכלב יוציא את הבשר מהאשפה ואז הסוד שלי יתגלה. בחדר שישנתי בו ששימש חדר מעבר לסבתא ולפרייליין היה תלוי צלב ענק . וכשרציתי להגיד קריאת שמע על המיטה נאלצתי להתכסות מעל הראש כדי שלא להתפלל מול הצלב.

קיבלתי חופשה פעם בשבוע ביום ראשון משתיים עד חמש. קבעתי עם אחותי שנפגש קבוע בגן הציבורי אבל אף פעם לא הייתי בטוחה שאצליח לפגוש אותה. הייתי במצב קשה היה אסור לי לקרוא עיתון היה אסור לי להראות שאני מתעניינת או מקשיבה בעניין לשיחות של בעלי הבית.

בעל הבית היה איש מאד מתחשב ואנושי , אני זוכרת איך פעם אחת הלכתי עם בגדים למכבסה שהייתה במרחק של חמש דקות מהבית ופגשתי פתאום נער נוצרי מהעיר שלי. פחדתי מאד שהוא יסגיר אותי ולכן התעכבתי כדי שהוא לא יראה לאן אני נכנסת. כשחזרת הסבתא צרחה עלי. "המכבסה במרחק שתי דקות ואת נעלמת לשעתיים. שמעתי את הבן שלה (בעל הבית) אומר לה בגרמנית "מה יש היא בסה"כ בחורה צעירה מותר לה קצת לטייל". הוא תמיד הגן עלי ותמיד התערב לטובתי. הוא היה מאד אנושי והעלה לי את המשכורת בכל חודש מבלי שאני אבקש. בחג המולד הוא נתן לי משכורת כפולה. מאד הערכת את זה כי בסך הכול התחלתי לעבוד אצלו רק בספטמבר ובדצמבר הוא כבר נתן לי

משכורת כפולה. קיבלתי חופשת חג מולד קצרה והלכתי לבקר את בת דודתי שחיה אצל משפחה נוצרית שידעה מי היא. הם קיבלו אותי יפה. למחרת נאלצתי לחזור לעבודה בשבע בבקר. בחוץ היה שלג כבד והרחוב היה ריק מאנשים, בעלי חיים, מכוניות או אוטובוסים. נאלצתי ללכת ברגל מרחק רב. הצעדים שלי שברו את הקרח ואני נבהלתי מרעש השבירה והייתי בטוחה שרודפים אחרי. היו הרבה מאד אזעקות ואני חיכיתי בסבלנות שהסבתא תרד את כל שלוש הקומות למקלט. היו פעמים שעד שהגענו למקלט כבר הייתה צפירת הרגעה. היו לילות בהם נאלצנו לישון במקלט.

עבדתי בעבודות דחק, למעסיקים שלי הייתה קונדיטוריה מאד מפורסמת בברטיסלאבה, בבקר עשיתי כל מיני עבודות שחורות בבית שלהם ואחרי הצהריים הלכתי לשטוף כלים בקונדיטוריה. היה לי קשה, עבדתי עם עשרה בחורים שניסו ללא הרף להתחיל איתי, היה להם קשה לקבל את העובדה שאני מסרבת לכולם. עבדתי גם בחנות. הקופאית בחנות הייתה נוצרייה אנטישמית שהסתובבה כל ערב עם הגרמנים ימ"ש.

המצב הלך והחמיר, ביקשו את כל מי שיכול לעזוב את ברטיסלאבה לעזוב, כי הרוסים מתקרבים ומתקיפים אני נדברתי עם אחותי שהציגה אותי כבת דודתה שלא ניפרד יותר. החלטתי לעזוב את העבודה שלי ולעבור עם אחותי ועם השר שהיה המעסיק שלה לביתו שבכפר. המעסיק שלי התחנן אלי שלא אעזוב וביקש שאשאר עם האימא שלו כי הוא נאלץ לעזוב את ברטיסלאבה. "דעי לך שאם תישארי עם אימא שלי אלוקים יעזור לך" ... אימא של המעסיק הייתה בת 77, ולא יכלה לעזוב את ברטיסלאבה. לא יכולתי לסרב לו וכמובן שנשארת. הבוס מאד שמח, אני זוכרת שהוא נתן לי נשיקה על המצח. זו הייתה הפעם הראשונה והאחרונה שהוא נתן לי נשיקה. הוא הקפיד כל הזמן שלא יהיה בינינו שום מגע פיזי.

היו הפצצות קשות בברטיסלאבה, אנחנו גרנו בקומה שלישית ובכל פעם שהייתה הפצצה נאלצנו לרדת למרתף, שם הדליקו נרות והתפללו תפילות נוצריות. למרות שחייתי כנוצרית לכל דבר, סירבתי ללמוד את התפילות הנוצריות, אם היו בודקים את הידע שלי, ישר היו עולים על כך שאני בכלל לא נוצרייה, היה לי מזל גדול שלא בדקו אותי.

לא תמיד הספקנו לרדת למרתף לפני ההפצצה, ועד שהגענו כבר היה אפשר לחזור. תקופת המלחמה בה נאלצתי לעבוד בשלוש משרות ביום אחד בכדי לשרוד, בסופו של דבר מאד בנתה אותי. שלוש שנות המלחמה הפכו אותי למה שאני היום. מהבת הקטנה והמפונקת יחסית, נאלצתי להפוך לנערה בוגרת הנאלצת לעבוד קשה מאד בכדי להתקיים.

המלחמה הסתיימה ב 8 במאי 1945. הרוסים נכנסו לברטיסלאבה. משפחת לויוס שהייתה דוברת גרמנית חששה מאד לחייה. אז התברר שיש להם חברים יהודים שהסתתרו במרתף בכל זמן המלחמה ואדון לויוס דאג להאכיל אותם בסתר. היוצרות התהפכו והמשפחה היהודית חזרה לביתה ולקחה את משפחת לויוס תחת חסותה. הפריי ליין ברחו כי היו לה קשרים עם הס.ס. ואני נשארת בחנות עם עוד כמה בחורים. בכל ערב הלכתי לבית המסתור של משפחת לויוס ומסרתי להם את הפדיון היומי של הקונדיטוריה. וכמובן שגם חשפתי את זהותי האמיתית. ברגע הגילוי אמר לי מר לויוס שהוא חשד שאני יהודיה בגלל ההתנהגות האצילית שלי אבל הוא לא היה בטוח. לאחר כניסת הרוסים פגשתי מכר יהודי וביקשתי ממנו שישגי לי סידור כי אני רוצה להתפלל. הוא הביא לי סידור עוד באותו ערב. הסברתי לסבתא הנוצרית האדוקה שאני לא יכולה לדבר כשאני מתפללת תפילת שמונה עשרה. היא מאד כיבדה את זה והבינה את הצרכים שלי מכיוון שהייתה נוצרית אדוקה. היא גם

הסכימה שלא אעשה עבודות מסוימות בשבת. שהיתי אצל משפחת לויס עוד כשבועיים כעוזרת בית ואז חזר בן דודי שהיה תושב קבע בברטיסלאבה ממקום המסתור שלו. מגדה אחותי ואני החלטנו לעזוב את מקום עבודתנו. המעסיקים של מגדה אינם יודעים עד עצם היום הזה שהם הצילו בחורה יהודיה בזמן מלחמת העולם השנייה.

לאות תודה וכמענק עזיבה, קיבלתי מהבוס שלי מאה קילו סוכר שנחשבו באותם ימים לאוצר של ממש. יכולתי לקנות בית תמורת מאה קילו סוכר. חלק מהסוכר מכרתי ותמורת הכסף שקיבלתי קניתי בגדים למגדה ולי. חלק גדול מהסוכר חילקתי לצדקה.

אחרי המלחמה נשארתי בברטיסלאבה, ברטיסלאבה זו העיר בה שהיתי כנוצרייה בזמן המלחמה. וגם אחרי שיכולתי להסיר מעצמי את המסווה של נוצרייה ולהפסיק את העבודה, נשארתי שם.

מגדה ואני שכרנו חדר עם מיטה אחת, בבית משפחה יהודית.

לא חזרתי לעיר הולדתי סצ'ובצ'יה כי לא נשארו בה יהודים, וגם לא הייתה לי שום סיבה לחזור לשם.

חנה אחותי, הי"ד נספתה בֶּלאַה.

יש בנות שניצלו את המצב אחרי המלחמה כדי לעשות כסף קל ועשו שוק שחור וכל מיני דברים, מגדה אחותי ואני, לא הינו כאלה.

היה מטבח כשר בברטיסלאבה וקיבלנו אישור מיוחד לאכול בו. היו בנות שניצלו את המקום כדי לקדם את האינטרסים הכלכליים שלהן, מגדה ואני, אכלנו והלכנו.

לא נשארו לנו הורים ונאלצנו להמשיך לדאוג לעצמנו אני חזרתי לעסוק במה שעשיתי לפני המלחמה, חזרתי להיות תופרת.

אחרי המלחמה פתחנו סניף של בני עקיבא בברטיסלאבה. הייתי מדריכה בבני עקיבא. כל שבת ארגנו את החניכים, לביקור בבית החולים היהודי, החניכים רקדו ושרו לפני החולים.

אחרי זמן, הגיע דוד לברטיסלאבה מהבריגאדה היהודית. דוד ערק מהבריגאדה ב14 במאי 1945, כדי לבדוק מה עלה בגורלם של הוריו ובני משפחתו. דוד עבר מהצד הבריטי לצד הרוסי במדים בריטים, הוא לא רצה להתהלך ערום והבגדים היחידים שהיו לו היו המדים, המעבר לצד הרוסי במדים בריטיים התברר כמהלך מסוכן. הרוסים כמעט הרגו אותו. הרוסים תפשו אותו ושמם אותו בכלא הרוסי. דוד ברח משיירה שארגנו הרוסים לאסירים שלהם, וחפש מקלט אצל היהודים. הוא הכיר את השכונה היהודית בברטיסלאבה ובא לחפש מקלט. כך הוא הגיע לסניף בני עקיבא בברטיסלאבה. כשדוד נכנס לסניף, אחזה את כולנו התרגשות גדולה מאד. חייל יהודי מארץ ישראל במדים. הוא הגיע רעב, עייף, מוכה כינים ונרדף. אבל אנחנו מאד התרגשנו, לא ראינו את הכינים ולא את העייפות, ראונו גיבור יהודי במדים. הסמלים שהוא ענד, עשו עלינו רושם גדול.

כשדוד הגיע לסניף בני עקיבא בברטיסלאבה בדיוק הגיעו אלינו ילדים קטנים, בני ארבע חמש ניצולי מחנות, הרופאים ביקשו שנשגיח עליהם כדי שהם לא יתנפלו על האוכל, בשתייה הם לא הגבילו אותם, לכן החלטתי לנצל את מאה קילו הסוכר שקיבלתי והכנתי לילדים תה ממותק. כשדוד נכנס בדיוק לימדתי את אחת הילדות את האלף בית. דוד ראה איך שאני מטפלת בילדים ומאד התפעל ממני. הפגישה הראשונה שלנו הייתה על כוס תה שהכנתי לדוד.

נוצרה תחרות (וכמעט מריבה) בין כל הבנות, מי תארח את הגיבור מארץ ישראל, בל נשכח שכמעט לא היו גברים אז, לבסוף אני זכיתי, דוד טוען שזה בגלל שהפצתי בו הכי הרבה.

לקחתי את דוד לדודה שלי בברטיסלאבה, שם הכנתי לו ארוחה טובה פרשתי על השולחן מפה לבנה. דוד התפעל מאד מהמפה וגם נהנה מאד מהארוחה, אחרי שהרבה זמן לא בא אוכל לפיו. הוא גם קיבל מיטה עם מצעים וישן שינה טובה. לדודה היו בנים כך שהוא גם הרגיש בחברה טובה.

דוד לא רצה להישאר בברטיסלאבה, זאת לא הייתה מטרת מסעו, הוא רצה לחפש ניצולים מקרב בני משפחתו באזור הקרפטים.

למחרת הפגישה הראשונה בנינו, אני הלכתי לעבודה ודוד הלך לתחנת הרכבת, כדי להמשיך הלאה במסע החיפושים שלו. כשנפרדנו, דוד הוריד מעל צווארו שרשרת זהב עם מגן דוד, זו שרשרת שדוד קנה לעצמו באחד ממסעותיו במצריים וליוותה אותו במשך כמה וכמה שנים. את השרשרת המיוחדת הזאת הוא נתן לי. ראיתי בנתינת השרשרת איזושהי הבטחה לקשר עתידי והחלטתי שאחרי קבלת השרשרת אסור לי יותר לדבר עם גברים ...

דוד מספר שהוריד את השרשרת לאות הכרת תודה. אני ייחסתי לשרשרת משמעויות אחרות... אחרי שהוא נתן לי את השרשרת הוא לחץ לי את היד חזק מאד, וזהו, כל אחד מאיתנו הלך לדרכו. לא ידעתי מתי הוא יחזור הוא לא הבטיח לי שום דבר, אבל בכל זאת נוצרה אצלי איזושהי ציפייה.

דוד הסתבך בינתיים שוב עם הרוסים, ושוב ישב בכלא, כמה וכמה פעמים.

קשה היום לתפוש את המצב שהיה אז, בכל רחבי אירופה הסתובבו אלפי פליטים, הרבה מהם חיפשו את בני משפחתם.

אני למשל כל פעם שיצאתי חיפשתי לראות אולי אני רואה את ההורים שלי , לא הפסקתי לחפש אותם כל הזמן. חיפשתי כל הזמן אנשים מסצ'ובצה , שאולי ידעו לספר לי מה קרה למשפחה שלי.

בזמן שדוד נדד ברחבי אירופה (וישב כמה פעמים בכלא)לא היה לי שום קשר איתו, כל הזמן הזה לא ידעתי מה קורה איתו. למרות שהוא נעלם לתקופה די ארוכה, הרגשתי מחויבות לחכות לו. הזמנים היו זמנים של מלחמה וטבעי שבזמן הזה אנשים נעלמים , קיוויתי מאד שהוא גם יחזור.

כשדוד נדד ברחבי אירופה הוא לא חשב עלי , הוא היה מרוכז במטרה לחפש את בני משפחתו .

לאחר זמן, הוא כנראה בכל זאת התחיל לחשוב עלי ברצינות, הוא אומר שהיו לו כל מיני חברות, איתן הוא נפגש מספר פעמים, אבל דווקא אני, שנפגשתי איתו רק פעם אחת, מצאתי חן בעניו. הוא החליט לשלוח לי מכתב . לא הייתה לנו שפה משותפת אותה ידענו שנינו , דוד דיבר יידיש ועברית ואני דיברתי סלובקית והונגרית. דוד כתב לי ביידיש באותיות לטיניות, מכתב בו הוא שאל אותי דוגרי, האם אני אסכים להיות הכלה שלו. אני כמובן לא יכולתי לסרב להצעה שכזאת, והשבתי בחיוב. קצת קשה לדמיין איך בחור מציע נישואים לבחורה אחרי פגישה קצרה אחת, בלי ששניהם ידברו את אותה שפה, אבל אז הזמנים היו לגמרי אחרים, לא היו לנו הורים והיינו צריכים להחליט על גורלנו לגמרי לבד. דוד חיפש כלה גבוהה ואני חיפשתי חתן דתי , אז הוא מצא כלה גבוהה ואני מצאתי חתן דתי. את המכתב קרא לי ידיד בשם זיגי שטיינר הוא קרא ותרגם לי את המכתבים. עד היום שאנחנו נפגשים זיגי מזכיר לי את המכתבים מאז.

בינתיים דוד חזר לבריגאדה ועבר בארצות שונות , הוא עבר לבלגיה ומבלגיה להולנד ומשם הוא קיבל לראשונה חופשת מולדת והגיע לכפר עציון . דוד החליט לשלוח לי חבילה מארץ ישראל , דברים שלא היו אז באירופה , שוקולד וסיגריות . זה היה מאד מרגש בשבילי לקבל חבילה מארץ ישראל. לאחר חופשת המולדת, חזר דוד לצבא. למרות שהמלחמה הסתיימה האנגלים לא שיחררו אותו, הם לא רצו שהוא יהיה בארץ ויצטרף למחתרת נגד האנגלים. בסוף הם ראו שאנשי הבריגאדה מתעסקים עם שארית הפליטה באירופה הם החליטו לפרק את הבריגאדה. דוד ערק מהבריגאדה עוד לפני שפרקו אותה . הוא התחלף עם אסיר ממחנה ברגן בלזן שעלה לארץ עם הניירות המזויפים שלו. דוד נשאר באירופה וביקש להגיע לסלובקיה. בינתיים אני חזרתי לסצ'ובצ'ה , חזרתי לגור עם אחי נפתלי, וגיסתי בבית הורינו. חגגנו יחד את חג השבועות , דוד שהה בעיירה סמוכה בשם קושיצה הנמצאת במרחק של שלושים קילומטר מסצ'ובצ'ה . הוא הודיע על רצונו להגיע, וכולנו ציפינו לו. דוד הגיע בעיצומו של יום טוב שני של חג השבועות , באוטובוס, באמצע החג... כשירד מהאוטובוס הוא פגש אישה שנראתה לו כגויה גמורה, הוא שאל היכן גרה משפחת רוזנפלד? "גויה" הפתיעה ושאלה "אם הוא דוד בן דוד ?" מסתבר שהוא פגש "לגמרי במקרה" את מי שעתידה להיות גיסתו , אשת נפתלי אחי , צוניו , צוניו , שהייתה בת למשפחה חרדית מאד , חרדית יותר מהמשפחה שלי הזדעזעה, איך בחור דתי מארץ ישראל נוסע בחג. למעשה, כל המשפחה הייתה קצת בשוק, האם זה החתן הדתי מארץ ישראל שספרת לנו עליו? נוסע בחג? למזלי נפתלי אחי נזכר שדוד, בתור תושב קבוע בארץ ישראל לא צריך לחגוג יום טוב שני של גלויות. כך ניצל השידוך, כך ניצלנו מבושות...וכך התחילה הפגישה השנייה שלנו. התקשורת בינינו התנהלה בשתי שפות, אני דיברתי סלובקית ודוד

דיבר יידיש. דוד הבין קצת סלובקית ואני שלמדתי גרמנית בבית הספר הצלחתי איך שהוא להבין את היידיש שלו. "העדר התקשורת" לא הפריע לקשר בינינו לפרוח.

גם פגישתנו השנייה ארכה יום אחד בלבד, דוד נפגש עם אחי ומשפחתי היה לי מאד חשוב לשמוע את הדעה של אחי עליו, הרי הורים לא היו לנו. בתחילה המשפחה לא התלהבה מ"החתן הנוסע בחג" אבל אחרי שנפתלי אחי הסביר להם שזה בסדר הם די התרשמו... ידענו שאנחנו עתידים להינשא וסיכמנו על המשך דרכנו. דוד היה צריך לעזוב למחרת את סצ'ובצ'יה, ולנסוע לברטיסלאבה, הוא הרי הגיע לסלובקיה כדי להתעסק בעניינים הלאומיים החשובים באמת, לא היה לו פנאי להתעסק בזוטות כגון קשר יומיומי עם כלתו לעתיד. דוד שהה בברטיסלאבה איזה זמן בלעדי, ואחר כך הצטרפתי אליו כמדריכה במחנה בני עקיבא בהרים בסלובקיה, אז כבר הינו יחד.

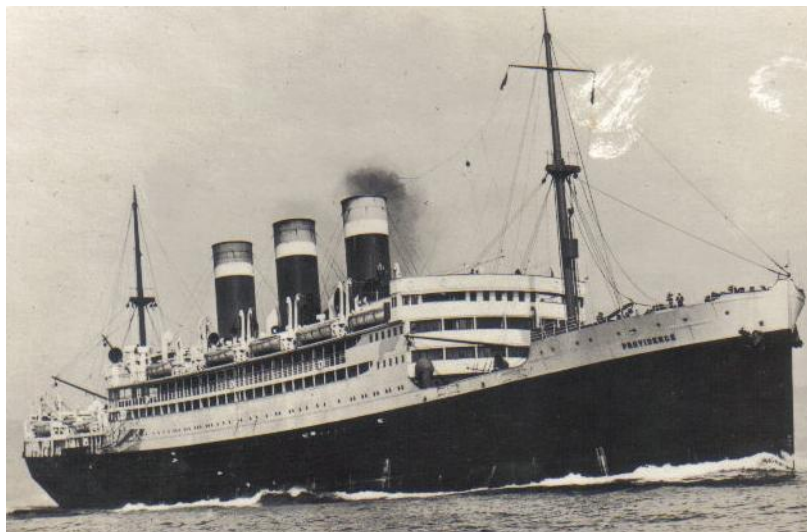
אני במחנה חורף בהרי
הטטריס. הלובן בקצ, cfe.

לראשונה עברנו יחד את החגים של חודש תשרי. בחול המועד סוכות קרה משהו מעניין, סטלין פתח את השערים של רוסיה, ונתן ליהודים ממוצא פולני שברחו מפולין במהלך המלחמה, לצאת, ולא בגלל אהבת היהודים, סטלין ידע שהיהודים שואפים להגיע לארץ ישראל, שם שלטו האנגלים. הוא שנא את האנגלים ושלח את היהודים לעשות צרות לאנגלים. היהודים הגיעו למחנות שבנו האמריקאים לפליטי השואה באוסטריה. בתחילה שהו היהודים באוסטריה ללא הנהגה, לפיכך החליטו ראשי המחתרת של יוצאי הבריגאדה לשלוח בדחיפות שליחים לאוסטריה, בין השליחים שנבחרו למטרה זאת היה גם דוד. אחרי החגים הגיע אליו שליח שביקש שיגיע לאוסטריה מיד. דוד ביקש שאצטרף אליו. הוא ביקש

ממני לארוז בזריזות. נסעתי לסצ'ובצ'יה לארוז, דוד נסע לברטיסלאבה ואני הגעתי אחריו. מברטיסלאבה הינו צריכים להסתנן באופן בלתי לגאלי לשטח הרוסי של וינה -אוסטריה. שם המתין לנו שליח עליה ב' מהבריגאדה. הכניסו אותנו לבית חולים רוטשילד בווינה ונעלו אותנו כדי שלא נסתובב בעיר וחלילה נפטפט ונסכן את הכול. אחר כך הגענו "לארמון" השליח. אני קוראת לזה ארמון כי זה היה בית יפה ומרשים.

ווינה הייתה מחולקת לשניים, אני נשארתי בשטח שבשליטת הרוסים בבית חולים רוטשילד, ודוד עבר לצד בו שלטו האמריקאים באמצעות ניירות מזויפים. האמריקאים תפשו אותנו והוא הצטרך לשבת בכלא. היה לי קשה עם החבורה של השליחים אליה נקלעתי. אני באה ממקום שמרני, וכאן גרו ביחד בחורים ובחורות. הבחורות לא התביישו להתפשט בפני הבחורים. הרגשתי ממש לא נח עם ההפקרות הזאת. למזלי מצאתי חברה רחל, שלקחה אותי תחת חסותה. רחל הייתה טיפוס שידע להסתדר בכל מצב. היא ידעה לדבר אנגלית ודאגה שישדרו לנו ניירות מזויפים וכך גם אני עברתי לשטח האמריקאי. עם רחל היו לי חוויות. נסענו יחד, רחל ואני, רחל השאירה לי את המזוודות שלה והלכה לקנות משהו, בינתיים הגיעה הרכבת ואני הצטרכתי לעלות עליה, בלי רחל, אבל עם המזוודות שלה ושלי. רחל לא איבדה את העשתונות והתקשרה למנהל התחנה הבאה של הרכבת, שם חיפשו אותי וביקשו ממני להשאיר לה את המזוודות. ירדתי מהרכבת בתחנה היעודה בזלצבורג עם שתי מזוודות בלי חברתי רחל, ומבלי לדעת את שפת המקום. הייתי חסרת אונים. פגשתי שם בחור שסיפרתי לו את כל הסיפור, והוא הזמין אותי לישון אצלו. הלכתי אליו, אבל לא העזתי לישון כשאני לבד עם בחור בדירה אחת, נשארתי לשבת על כיסא, כל הלילה לא עצמתי עין. למזלי דוד שידע שאני צריכה להגיע שלח לחפש אותי. מישהו הבחור שהזמין אותי ללון אצלו סיפר שהוא אסף לביתי משהי וכך ידעו לאתר אותי. מישהו סידר שאני אפגש עם דוד. מאז שהגעתי דוד ואני לא נפרדנו לזמן ארוך עד לפרידה בכפר עציון. הינו יחד בזלצבורג כשליחים עד לפני פסח. ואז התחילו להגיע שליחים מארץ ישראל. ואנחנו התכוננו לעליה לארץ ישראל. באמצעות ניירות מזויפים הסתננו למשלוח חוקי של יהודים לארץ ישראל. נרשמתי כאשתו של דוד אע"פ שעוד לא הייתי נשואה לו. הוא היה רשום בשם פיקטיבי. מזלצבורג נסענו לברגן בלזן שם ריכזו האנגלים את כל אלף וחמש מאות הנוסעים שהיו עתידים לעלות על האוניה. במעבר מזלצבורג לברגן בלזן גנבו לי את החבילות ונשארתי עם שמלה אחת בלבד, זאת שלבשתי. השמלות לא היו דבר הערך היחיד בחבילות היה שם גם ספר תורה קטן שדוד קנה, ומעט מזכרות ששרדו את התופת מבית אבא. נותרתי חסרת כל ולמזלי היה לי את דוד ולדוד היה כסף. כיון שלא יכולתי להסתדר עם שמלה אחת בלבד דוד הלך וקנה לי בשוק השחור בד לשמלות. תופרת יהודייה מברגן בלזן תפרה לי אותן. עליתי לארץ ישראל עם שלוש שמלות בלבד. אחרי שנים שכבר חינו בארץ, בנייר עציון קיבלנו פיצוי מרשות הרכבות הגרמנית על החבילות שנגנבו. ומעשה שהיה כך היה, באחד מערבי הפסח דוד החליט שהוא עושה סדר בניירות ומצא מסמך משונה כתוב גרמנית, הוא נזכר שקיבל מרשות הרכבות בגרמניה מסמך המאשר את גניבת המטען, דוד החליט שאין לו מה להפסיד וכתב לרשות הרכבות בגרמניה, הגרמנים בדקו ומצאו שאכן ניגנב לנו מטען והסכימו לפצות אותנו על מחצית מהסכום אותו דרשנו, היה להם קשה להבין איך בחבילה כל כך קטנה היה מטען עם ערך כספי כל כך גדול, היה להם קשה להבין את ערכו הכספי של ספר התורה. הסכמנו מיד לפשרה שהרי לא היה לנו מה להפסיד. מעניין איך המסמכים המאשרים את הגניבה שרדו את התופת בכפר עציון, כנראה שלקחתי אותם איתי כשהתפנתי לירושלים. להיות מסודר מסתבר, זה לפעמים משתלם.

מברגן בלזן עלינו על קרונות נוחים שממשלת אנגליה העמידה לרשותנו ונסענו למרסיי. הינו במשלוח ה"חוקי" הראשון של פליטי השואה שהגיע לצרפת ועוררנו התרגשות רבה. התקבלנו בכל מקום בחום, במזון, בברכות ובהמון אהבה. בערב פסח שנת תשז' (1947) עלינו דוד ואני לאוניית הפאר פרובידנס.

פרובידנס, האוניה שהביאה אותנו לחופי הארץ.

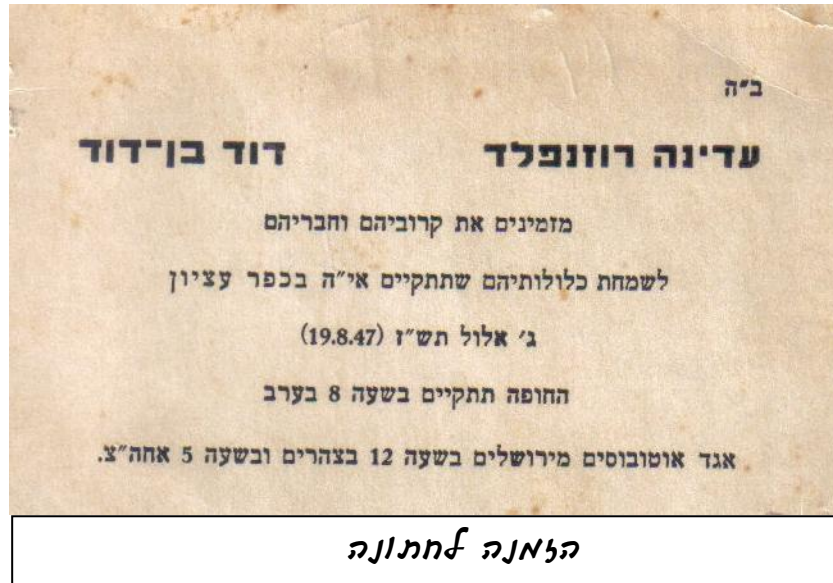
דוד ואני על הסיפון

את הסדר ערך לנו הרב של מרסיי ולמחרת בבקר עזבנו את אירופה. יציאת מצריים הפרטית שלי הייתה בפסח תשז' המחר האיתי ששילמתי על היציאה הזאת לא נפל מהמחיר ששילמו יוצאי מצריים. עזבתי את אדמת אירופה הארורה, ששתתה את דמם של הורי, אחי, אחיותיי, על מנת שלא לחזור אליה יותר לעולם. האוניה נסעה מצרפת לנמל אלכסנדרייה, שם ירד דוד מהאוניה ושלח מברק לאחותי מגדה שהייתה כבר שנה בארץ, בתל אביב. היא נישאה ב1946 לחיל יהודי מארץ ישראל ששירת בצבא סלובקיה. דוד הודיע לה שאנחנו נגיע תוך יום לנמל חיפה. דוד ירד מהאוניה לפני, הוא היה צריך לטפל בקבוצה של עליית הנוער שהיה אחראי עליה. אני נותרתי באוניה והצטרפתי לקפוץ אל סירת ההצלה, הקפיצה הראשונה שלי בארץ ישראל לא הייתה מוצלחת במיוחד, יד שמאל שלי נתפשה בחבלים ונשברה ואני התעלפתי. הובהלתי ישר מהאוניה לבית החולים. את השעות הראשונות שלי בארץ הקודש ביליתי בבית החולים רוטשילד בחיפה, וכך גם את חמשת הימים הבאים. כאן בבית החולים פגשתי לראשונה בחיי אחיות יהודיות בבית חולים, כאן גם ראיתי פרחים מיוחדים (סייפנים) שלא ראיתי עד אז באירופה. בבית החולים נפגשתי לראשונה עם האחיות היחידות של דוד ששרדו את השואה, חדווה ויונה. עשו לי גבס ענק שהייתי צריכה להישאר איתו שישה שבועות. לגודל המזל, מגדה לא חיכתה לי בחיפה. דוד

ששמע מייד מה קרה לי נסע עם החפצים שלי לתל אביב לאחותי, היא מייד שאלה איפה אולגה ודוד סיפר לה את כל הסיפור העצוב הזה. אחרי חמשת ימי האשפוז נסעתי לתל אביב לאחותי מגדה עם מטען של גבס ענק וכבד. דוד נסע לכפר עציון ובא לבקר אותי אחת לשבועיים בתל אביב. למגדה אחותי היה חדר אחד בלבד היא הייתה נשואה רק מספר חודשים, גיסי שלמה פינה את המיטה שלו עבורי והלך לישון במיטה מתקפלת במטבח, שהיה משותף לשלוש משפחות. אחותי טיפלה בי במסירות. הייתי זקוקה לעזרה כדי לבצע פעולות פשוטות כגון להתרחץ להתלבש או לאכול. אחרי ציפייה של שישה שבועות ארוכים הגעתי בשמחה להוריד את הגבס, אבל אז התברר שאי אפשר להוריד את הגבס בלי צילום. אחרי הצילום הודיעו לי שהגבס הכבד והענק שלי יישאר על היד לפחות עוד שבועיים. זאת הייתה סיטואציה מייאשת כל כך רציתי לסיים עם הגבס וגם רציתי להצטרף כבר לדוד שהיה בכפר עציון, אלא שלקב"ה היו כנראה, תכניות אחרות בשבילי. השבועיים הנוספים בגבס היו ארוכים יותר ומיגעים יותר מששת השבועות הראשונים. סוף סוף הגבס הורד ואני נותרתי עם יד שחורה ומכוערת, שקשה מאד להזיז אותה. נזקקתי להרבה פיזיותרפיה ונאלצתי להישאר בתל אביב. בכיתי כל הדרך לפיזיותרפיה, מגדה גרה בשכונת יד אליהו והמרפאה שבה עשיתי פיזיותרפיה הייתה מרפאת זמנהוף. בכיתי בגלל הכאבים אבל גם בגלל שיבוש התוכניות. לאחר זמן דוד סיפר שאפשר לקבל טיפולים פיזיו טרפיים גם בכפר עציון, והחלטנו שאני מגיעה לשם. ב-19 לאוגוסט נסענו לכפר עציון. קיבלו אותי יפה מאד בכפר עציון, המשפחה הראשונה שנפגשתי איתה הייתה משפחת קנוהל, הודות לדב קנוהל אני מסוגלת היום לקרוא בעברית, דב היה ספרן, הוא נתן לי ספרים בעברית קלה שכבר קראתי בסלובקית. למזלי היו בכפר עציון עוד משפחות שדיברו סלובקית. שושנה קרניאל, שלמה ולאה חיימוביץ ועוד. העובדה הזאת הקלה עלי מאד ועזרה מאד לקליטה שלי בכפר עציון.

פיזיותרפיה לא קיבלתי בכפר עציון, ועד היום, שישים שנה אחרי, היד לא חזרה לעצמה. כשאחותי מגדה באה לבקר אותי בפעם הראשונה בכפר עציון, זרקו על המשאית שלה אבנים. אין חדש תחת השמש, כבר ב-1947 זרקו אבנים בדרכי הגישה לגוש עציון. בקושי ידעתי עברית, באולפן לא הייתי כי לא הגעתי עם קבוצה. הינו כחודש יחד בכפר עציון עד שהחליטו לחגוג חתונה, לנו ולעוד זוג. שמה של הכלה השנייה, היה יפה. דודתה של יפה הגיעה לחתונה מהולנד והביאה לכל אחת מאיתנו שרשרת. זה היה מרגש מאד, כשהיא נתנה לי את השרשרת, פרצתי בבכי, זה הזכיר לי את הורי, שבודאי היו שמחים מאד להוביל אותי את ביתם הקטנה אל החופה.

לצערי, לא זכיתי לכך. את ההכנות לחתונה כמעט עשיתי לבד כי דוד היה באותה התקופה המוכתר של כפר עציון ולא היה לו פנאי להתעסק בהכנות לחתונה שלו. לכבוד החתונה הקיבוץ בנה לנו אוהל. מעט המבנים שהיו אז בקיבוץ שימשו בקיץ את המבריאים בבית הארחה של כפר עציון. לדרכי גישה ושבילים לאוהל הצטרקנו לדאוג בעצמנו.

בקיבוץ השיגו לנו שמלות לבנות קצרות. לא הייתה לנו מצלמה לצלם את החתונה והצטלמנו רק למחרת, עם חלק מהאורחים. הייתה חתונה מאד צנועה ללא תזמורת וללא צלם.

לחופה הלכנו ללא לוויתת הורינו הי"ד, שנספו ביחד עם רוב משפחתנו בכבשנים של אירופה. ליוו אותנו אחיותיו של דוד, אחותי, ועוד בני משפחה ששרדו את התופת ובאו לשמוח בשמחתנו. החופה נערכה בג' אלול תשז' (19.8.1947). את החופה ערך הרב הראשי לישראל, הרב יצחק הלוי הרצוג. הוא היה בנופש בקיבוץ השכן משואות יצחק ובא לערוך לנו את

החופה. את החופה תמכו בארבעה רובים, הרובים שימשו ככלונסאות לחופה. לא הייתה תאורה, את החופה האיר הפרוג'קטור הביטחוני. החופה נערכה אל מול הנוף של ההר הרוסי. טרחנו להקצות שולחן בחתונה לנכבדים ערבים מכפרי הסביבה שטרחו ובאו לחתונה המוכתר של כפר עציון. הם ישבו ליד האוהל של המוכתר ושכחו ללכת...עד שמישהו בא ולקח אותם לחדר האוכל. הקיבוץ הקצה חבר מיוחד שיטפל "באורחים החשובים" (ימ"ש) הם באו לחתונה עם תלבושתם המסורתית. הייתה חתונה ססגונית מאד, יהודים וערבים, שארית הפליטה עם ותיקי הארץ כולם באו לשמוח בשמחתנו. קיבלנו שלושה ימי חופשה לכבוד החתונה.

את היום הראשון לחופשה הקדשנו כדי לסדר את האוהל שלנו. לנו היה באוהל מצרך נדיר ומיוחד שלא היה לאף אחת מחברות הקיבוץ, מותרות של ממש, ארון. את הארון בנינו בכספים שדוד קיבל בתור חיל בבריגאדה. קיבלנו היתר מיוחד מהמזכירות להשתמש בכסף לצרכינו האישיים ולבנות ארון. שושנה קנוהל עזרה לי לתכנן את הארון ויהודה לחוביצקי שעבד בנגריה בנה אותו. הארון היה מרשים מאד מעץ מלא. זה היה בדיוק הארון שרציתי. בפתח האוהל היה ארון נוסף אותו בנינו מארגזים ישנים. על הארון הנחתי מפה רקומה שהכנתי בעצמי ועליו הנחתי עציץ. היה לנו גם שטיח, את השטיח המפואר יצרתי משק ריק של סוכר עליו רקמתי. את הספרייה הראשונה שלנו בנינו מארגז תפוזים שהיה תלוי על הקיר (כשנכנסנו בחורף לגור בחדר) גם עליו הנחתי מפית יפה שרקמתי. דוד הלך תמיד לחפש פרחים ביום שישי כדי שיהיו לנו פרחים לשבת. היה לי חשוב ליצור סביבה נעימה ואוירה ביתית עד כמה שניתן בתנאים שהיו לנו. לא היו לי הרבה ציפיות ושמחתי מאד בכל מה שהיה לי, שגם הוא לא תמיד היה מובן מאליו.

ביום שישי שלאחר החתונה נסעתי עם דוד לירושלים. קנינו מטפחת לבנה להדלקת נרות ואחר כך נסענו לכותל המערבי. אני לעולם לא אשכח את הנסיעה הזאת. זאת הייתה הפעם הראשונה שנסעתי לשריד בית מקדשנו והפעם הראשונה שטיילתי בירושלים. ירדנו במדרגות לכותל המערבי. המעבר לכותל היה כל כך צר, הכותל עצמו נראה כל כך גבוה בעני עד שנדמה היה שראשו מגיע השמימה. התפללנו וחזרנו לכפר עציון. ביום ראשון, פחות

משבוע לאחר החתונה התחלתי לעבוד במחסן. לא יכולתי לעבוד בחקלאות או במטבח כי הייתה לי בעיה קשה עם היד השמאלית. את ראש השנה הראשון שלי בארץ ישראל עברתי בכפר עציון. זאת הייתה חוויה שלעולם לא אשכח. התפילה הייתה מרגשת מאד. עד היום בראש השנה בניר עציון אני נזכרת עם שרה שיפמן בתפילות ההן בכפר עציון. אחרי חגי תשרי מזג האוויר התקרר מאד ואנחנו עזבנו את האוהל וקיבלנו חדר בבית הבראה של כפר עציון. דוד היה המוכתר של הכפר ולכן קיבלנו את החדר הקרוב ביותר לשער הכניסה.

אני במיתנו בכפר עציון

מיקום בית המוכתר בפתח הכפר נבע מתוך חשיבה אסטרטגית, העדיפו שאורחים מסוימים יתעכבו בבית המוכתר ובשעה שהוא מכבד אותם בהתאם לכל כללי הטקס, לקיבוצניקים יהיה מספיק זמן להעלים את כל מה שצריך להעלים. בבית שלנו היו תמיד עוגיות, שתייה חריפה וכוסות. הייתי ב"היכון" לקלוט אורחים בכל שעות היממה. זה בכלל לא היה פשוט להיות אשת המוכתר. דוד הסתובב בכפרים הערביים בסביבה ולעיתים הרחיק עד הכפרים של חברון, אני נשארתי לבד בבית ולא הפסקתי לדאוג לו, עד היום אני דואגת לדוד כשהוא יוצא...

לדוד הייתה סוסה ערבית גזעית בצבע לבן, אותה קיבל בתוקף היותו המוכתר של כפר עציון. כשהוזמנו לחתונה בכפר השכן משואות יצחק. דוד הרכיב אותי על גבי הסוסה למשואות יצחק.

בליל 29 בנובמבר 1947, בשעה שהחליטו באומות המאוחדות על הקמת מדינה ליהודים, הוטלה עלי משימה להיות שומרת לילה בבית הילדים. כשכל הקיבוץ רקד, אני הצטרפתי לעמוד במשימה קשה מאד שעד אז לא התנסיתי בה מעולם, לבשל דייסה. הייתי צריכה להאכיל כל ילד בשעה מסוימת זאת הייתה משימה לגמרי לא פשוטה עבורי, מה גם שגם אני רציתי להיות שותפה לשמחה ולריקודים.

אחרי השמחה והחגיגות לרגל החלטת האומות המאוחדות על סיום המנדט הבריטי והקמת המדינה היהודית התחיל המצב הביטחוני בגוש עציון להתדרדר. הוחלט להביא תגבורת לגוש עציון. מפקד התגבורת היה דני מס. דני מס היה בן בית אצלנו. בכל פעם שהוא הגיע לכפר עציון הוא נכנס לדוד וישב אצלנו, חברתו נעמה לנו מאד. היה לי מאד קשה כשהוא נפל אחר כך עם הלי"ה. לימים כשפתחנו את בית המרגוע בניר עציון, ראובן מס, אבא של דני מס היה האורח הראשון שארחתי.

המתח הורגש היטב באוויר, דוד החל ליצר בקבוקי תבערה, לירושלים התחילו לנסוע בשיירות. ואז אירע אסון שיירת העשרה, זה היה ביום חמישי בעיצומו של חג החנוכה. אחד הנוטרים שליווה את השיירה, נתן לי, עד היום לא ברור לי מדוע, לשמור על השעון שלו. הוא נהרג אחר כך ואת השעון העברתי לבני משפחתי שהגיעו ללוויה. בשיירת העשרה נהרג שלום קרניאל שהיה בעלה של חברתי הטובה שושנה קרניאל זאת הייתה חוויה קשה מאד בשבילי. הלוויה נערכה למחרת, זאת הייתה הלוויה הראשונה שחוויתי בארץ ישראל, היה לי קשה מאד אחרי כל התופת שעברתי באירופה לקבור עשרה חברים קרובים. עשרה קברים חדשים נכרו בבית הקברות של כפר עציון שהיה מאוכלס עד עתה בשני קברים בודדים של אם ותינוקה שנפטרו בלידה.

באסיפה של המוסדות הוחלט על פינוי הנשים והילדים מכפר עציון. אני לא התפניתי כיון שעוד לא היו לי ילדים ורציתי להישאר עדיין עם בעלי הטרי בכפר עציון. זאת הייתה חוויה קשה מאד. לראות נשים צעירות נפרדות מבעליהן וילדים קטנים נפרדים מהאבות. לכולם היה ברור שיתכן וזו הפגישה האחרונה... זה היה מחזה מאד לא פשוט בשבילי ושיחזר בראשי את חווית הפרידה מהורי.

כשבועיים אחרי הפנוי, בג' בשבט תשח', נערכה התקפה קשה של ערבי הסביבה על גוש עציון. ההתקפה הסתיימה בניצחון גדול של ישובי הגוש על ערבי הסביבה אך אני נותרתי עם הרבה פחד וחששות. טבילת האש הראשונה שלי בארץ ישראל הייתה טראומתית מאד. אמנם בעבר חוויתי אי אילו הפגזות ומלחמות אבל אז נלחמו נגד הסלובקים, פה ידעתי שנלחמים נגד היהודים. עכשיו גם הייתה לי אחריות לחיים שהחלו להירקם בתוכי...

יומיים אחרי ה"ניצחון" של ג' בשבט ציפינו בכליון עיניים לבואה של שיירת התגבור מירושלים בראשות דני מס, שיירת הלה'. אני זוכרת ציפינו לשיירה הזאת בכליון עיניים. מלבד התגבור האנושי ציפינו לנשק ומצרכים חיוניים שיגיעו עם השיירה. החברים קיבלו הודעה על בואה הצפוי של השיירה בלילה שבין רביעי לחמישי. כשהשיירה בוששה לבוא, התקשרו למפקדה בירושלים ושם הודיעו להם על כך שהחבורה התעכבה ותגיע בלילה שבין חמישי לשישי. השיירה לא הגיעה גם בלילה הבא. דוד היה במגדל השמירה באותו הלילה הוא צפה כל הזמן לעבר המערב ואפילו הזה שהנה השיירה מגיעה אבל התברר אחר כך לצערנו שזה היה חזיון תעתועים. הרבה חברים עלו לכל לכול מיני נקודות תצפית לראות אם הם מבחינים בשיירה, אך זו לא הגיעה. חכינו לשיירה כל יום שישי. התחלנו לחשוש לגורל השיירה את השבת קיבלנו במתח עצום. בשבת בבקר הגיע איזה אנגלי שבא למכור דלק גנוב וסיפר לדוד שהערבים שעובדים אצלם במחנה התרברבו באזנם שהם הרגו באותו הלילה חמישים יהודים. אחר כך הופיע גם מפקד משטרת חברון האנגלי דוגאן שסיפר סיפור דומה. הבנו שהשיירה שלבואה ציפינו בכליון עיניים, כנראה לא תגיע. קשה לי לספר מה עבר עלי מהרגע שנודע לי על נפילת הלה'.

במוצאי שבת, הגיעו בחסות דוגאן שתי משאיות מלאות בגופות או בחלקי גופות של השיירה לה ציפינו כל כך. הצוות שהחל להוריד את הגופות מהרכב התעלף ולא היה מסוגל להמשיך במשימה, דוד המוכתר התנדב להמשיך בכך ביחד עם עוד חבר מכפר עציון. דוד ביקש להאפיל את המשק כדי לא לפגוע במורל החברים שיראו את מצב הגופות ויתקפו דיכאון. אפילו לדוד שהיה רגיל במראות קשים היה קשה מאד עם המצב בו הגיעו גופות הלה' וכיבוי התאורה נועד גם עבורו. את הגופות העבירו לאלונקות כיסו בסדינים ולקחו לבית הכנסת. הרופא של כפר עציון חשב שבנו נימצא בשיירה וניסה לזהות את גופתו אחר כך התברר שבנו לא יצא עם השיירה. ביום ראשון בבקר התחילו לחפור את הקברים. בינתיים נודע למזכירות הקיבוץ שאני בהריון, זה היה מביך לפרסם את ההריון

הראשון שלי בשלבים כל כך מוקדמים כחמישה חודשים אחרי החתונה. הוחלט שכפר עציון כבר לא מקום בטוח עבורי ועבור עוד שתי שנים שהיו בהריון מתקדם וציוו עלינו לעזוב את המשק למחרת עם המשוריינים שיביאו את הורי הלה' ללוויה בבית העלמין בכפר עציון. נותרו לי רק כמה שעות לארוז. לקחתי איתי פמוט סידור וכמה תמונות. דוד היה עסוק במלאכות שונות ואני הצטרכתי לעבור את הלילה האחרון שלי בכפר עציון לגמרי לבד. דוד הגיע לפנות בקר מגואל כולו בדם. הוא ניסה לרחוץ את הידיים מהדם אבל הדם דבק בו וסרב לרדת. הוא ישן עם הבגדים והאקדח כי הוא פחד מהתקפה. כך נאלצתי להיפרד מהיקר לא בפעם הראשונה בחיי זה היה מאד קשה. הזיכרונות מהפרידות הקודמות הציפו אותי והפכו את הפרידה שלי מדוד לקשה עוד יותר. התפללתי שאשוב לראות אותו שכל זה יגמר, אבל לא הייתי לגמרי בטוחה שכך יהיה. למחרת בתום הלוויה הקשה נסעתי עם שתיים מחברותי במשורייין לירושלים. לא היה לנו מקום ישיבה ולכן עשינו את כל הדרך בעמידה. המשורייין בו נסענו היה צפוף מאד כי נשאנו איתנו מטען של עופות מכפר עציון לחברות ששהו באותה עת במנזר רטיסבון בירושלים. זה היה סיוט לנסוע את כל הדרך בעמידה, בחושך, בחברת עופות, כשאת בהיריון. הגענו לרטיסבון, כל אחת מאיתנו קיבלה פינה בה תוכל להניח את מעט החפצים שלקחה איתה, שהינו יחד, שלוש נשים באותו חדר. זה היה מאד לא פשוט חוסר הפרטיות, המתח, נתן את אותותיו והיו לא מעט חיכוכים וצעקות. למזלנו ר' בנימין הזמין אותנו לבוא ולהתארח בביתו שברחביה. הסופר ר' בנימין אדלהיים היה ידיד של כפר עציון, הוא בא לנפוש קבוע בכפר עציון ובנה לעצמו שם בית. ר' בנימין ביקש לארח בביתו המרווח שלוש נשים שקטות. למזלי נבחרתי להיות בין הנשים שהתארחו בביתו. בלילה הלכתי לישון בביתו של ר' בנימין ברחביה, וביום עבדתי כמגישה בחדר האוכל שהיה ממוקם בצריף בחצר המנזר. החליטו שאעבוד בחדר האוכל כי לא היו לי ילדים ויכולתו לעבוד בשעות שלא היו נוחות לעבודה לאימהות לילדים. קיבלתי תפקיד נוסף לשעת ההפגזות, הצטרכתי להשגיח על בתיה הבת של חברתנו רבקה פריד שחלתה אחרי שנודע לה שאחיה נספה עם חברי הלי"ה רבקה לא יכלה יותר לטפל בבתיה.. ובשעת הפגזות לקחתי את בתיה איתי למקלט. זה לא היה פשוט לשאת על כפיים ולרוץ במדרגות בשעת הפגזה תינוקת בת פחות משנה כשאת בהריון בחודש השישי.

אני פלייך

השהות בביתו של ר' בנימין נעמה לי מאד אבל היה לי מאד קשה לתקשר איתו כי לא הכרתי את השפה והיה לי מוזר לפנות לבן אדם מבוגר בצורה ישירה. ר' בנימין מצידו

התייחס אלי יפה מאד , הוא נתן לי להחזיק בכל פעם את הנר בשעת ההבדלה , תפקיד שניתן לי בזכות היותי הצעירה בחבורה.פעם בדרך מרטיסבון לביתו של ר' בנימין הייתה הפגזה, פגז פגע לי בקצה האצבע, כמובן שנבהלתי מאד אבל בחסדי ה' לא קרה לי כלום. רסיס מהפגז ההוא נמצא אצלי בסלון עד עצם היום הזה. כשההיריון התקדם, היה לי כבר קשה לעבוד בחדר האוכל, סידרו לי עבודה במחסן שם תפרנו כובעים לתינוקות . באיזשהו שלב התנפחו לי הרגליים, הייתי חלשה מאד היה לי קשה ללכת ולחזור לביתו של ר' בנימין ולכן נשארתי ברטיסבון , שושנה קרניאל טיפלה בי במסירות עד שנסעתי לתל אביב כדי ללדת. באחד הלילות הפסקתי להרגיש את תנועות העובר ונכנסתי לבהלה גדולה.שושנה קרניאל ישבה לידי כל הלילה עד שחזרתי להרגיש את תנועות העובר.העבירו אותי לעבוד במחסן שם עבדתי עד ללידה. לא היה לי כמעט קשר עם העולם החיצון, דוד היה בכפר עציון, הוא דאג מידי פעם להעביר לי מכתב עם מי שנסע מהגוש לירושלים . היחידה איתה התכתבתי בקביעות הייתה אחותי מגדה שגרה בתל אביב. היה לנו קשר רדיו עם כפר עציון ומידי פעם שמענו דרישות שלום בשידור חי מהבית.החיים באותם ימים לא היו פשוטים בכלל , ירושלים הייתה במצור, קיבלנו מזון קצוב ומים שחברים הביאו בדליים. התנאים הסניטרים היו קשים מאד.

חברתי ואני בירושלים הנצורה

בכה' ניסן כשלושה ימים לאחר חג הפסח , נערכה התקפה על ישובי גוש עציון. התנהל קרב אכזרי וקשה, האנגלים עזרו לערבים ובהתקפה . גורלו של גוש עציון נחתם בעצם בקרב הזה.

הגוש נפל בלילה שבין חמישי לשישי בין ג' לד' באייר, בעיתונים ובמודעות הקיר הופיעו הודעות מזוועות על גורל הגוש. " מלכה נפלה" ... "כפר עציון בוער"... . ניסינו לגונן על הילדים מבשורת האויב אבל הילדים שמעו והבינו הכול. הבנו שהיה טבח בכפר עציון ושרק מעטים שרדו . נראה לי שהיה לנו קשה לעכל את גודל הזוועה. בסתר ליבנו קיוונו שיתברר שרוב האנשים הסתתרו או נפלו בשבי. בשבת ניתלתה בלוח המודעות רשימת השבויים שסתמה את הגולל על התקוות והמחישה את גודל הזוועה.הייתה אוירה קשה מאד הבכי והצעקות הרקיעו שחקים , אחת הנשים ניסתה להשים קץ לחייה. כמה חברות התעלפו. דוד לא היה ברשימת השבויים ואני הרגשתי שהנה שוב איבדתי את היקר לי תוך פרק זמן מועט כל כך.אחר כך כעבור זמן, כששחררו מהשבי את הבנות ואת חברותינו פנינה בן סירא ושרה שיפמן , התברר שדוד חי, הוא לא היה ברשימת השבויים כי הוא הלך לשבי פצוע קשה ובוהות בדויה (בשם חיים גרינברג) בגלל החשש המיוחד לחייו בשל היותו המוכתר.

כל אחד מקבל בשורות כאלה בצורה אחרת . אני רציתי רק להיות עם עצמי ועם הצער. מאז ועד היום כשקשה לי אני מסתגרת.

החיים המשיכו למרות הזוועה הגדולה ובתוך כל הבכי והצער גם נולדו תינוקות. אני לא אשכח את הברית של אבנר שנור. הוא נולד בבית החולים ביקור חולים שהיה בדיוק היכן שהוא נמצא היום בפנינת הרחובות שטראוס הנביאים. התעקשתי ללכת לברית המילה שנערכה בשבת. התעקשתי ללכת למרות שהייתי בהריון מתקדם ובחוף השתוללה מלחמה. אולי רציתי לחוות קצת שמחה בכל הבכי והזוועה. המרחק מרטיסבון לביקור חולים לא רב אבל היו יריות כל הדרך והיינו צריכים להסתתר מאחרי גדרות ולהשתטח כל כמה מטרים. זה היה כשבועיים לפני הלידה.

. נשות כפר עציון היו אמורות לעבור לבית ספר נצח ישראל בפתח תקווה. ירושלים הייתה אז במצור אין יוצא ואין בא, כמעט. אפשרות המעבר היחידה לתל אביב הייתה בדרך בורמה. לכל קיבוץ הוקצו שני מקומות בשיירה שירדה מירושלים לתל אביב, המזכירות החליטה שאני ועוד אישה אחת ניסע לתל אביב במקום שהוקצה לקיבוץ שלנו בשיירה. שאר החברות היו עתידות להגיע לפתח תקווה ב1 ליולי. יצאתי מירושלים בכי בסיוון 27 ביוני הנסיעה הייתה לי קשה מאד, נסענו יום שלם, הדרך הייתה משובשת, והטלטולים היו קשים מאד למצבי, אישה בהריון, בחודש התשיעי. הגעתי לאחותי בלילה, עייפה ורצוצה. למחרת נסעתי ביחד עם אחותי למרכז "הפועל המזרחי" שהיה הגוף האחראי באופן רשמי על פליטי כפר עציון, כדי שידאגו לי לבית חולים בו אוכל ללדת. שם חיכה לי מפח נפש גדול. הפקידה סנטה בי, "לאן את כל כך ממהרת, את נראית כל כך רזה, בקושי אפשר להאמין שאת בהריון בכלל..." באותו הלילה נסעתי ללדת בבית החולים בלינסון. לבית החולים נסעתי יחד עם אחותי מגדה. כששמעו בבית החולים שאני מפליטי כפר עציון כל הדלתות נפתחו לפני. וקיבלתי יחס מיוחד.

את ביתי הבכורה ילדתי בכב' סיוון תשח' 29 ביוני 1948 כחודש וחצי לאחר נפילת גוש עציון. דוד היה בשבי. שהיתי בבית החולים במשך עשרה ימים. מאז נפילת כפר עציון לא הפסקתי להתפלל שתיוולד לי בת, לא הייתי בטוחה שאזכה לראות שוב את דוד, וחשבתי שבתור אם חד הורית יהיה קל יותר לחנך בת. לביתי הבכורה קראתי חנה על שם אימי.

בתחילה לא היה לי שום קשר עם דוד, אחר כך קיבלנו היתר לשלוח מכתבים בני עשרים וחמש מילים בלבד באמצעות הצלב האדום. אנגלית לא ידעתי ורבקה טיטלבוים עזרה לי. כך הודעתי לדוד על הולדת ביתנו.

הצילום צולם למכתב בו הודעתי לדוד
כשבי, על הולדת ביתנו חנה.

אחרי שהסתיימה חופשת הקיץ הצטרכנו לעזוב את בית הספר נצח ישראל בפתח תקווה ועברנו לגבעת עליה ביפו, שם שהיתי תקופת מה עם חנהלה ביתי הקטנה, לבד, עד שובו של דוד מהשבי. חנהלה הייתה בת תשעה חודשים כשדוד חזר מהשבי. התקופה אחרי לידת חנהלה הייתה תקופה קשה מאד עבורי, חנהלה הייתה תינוקת חולנית מאד בגיל שישה שבועות היא אושפזה בבית חולים. אסרו עלי להיות על ידה, הצטרכתי פעמיים ביום ללכת לשאול לשלומה, לא נתנו לי לגשת אליה ואת המידע קיבלתי מאחות שהקריאה פתקים. עשרה ימים לא נתנו לי לגשת לתינוקת שלי. זאת הייתה התקופה הקשה ביותר בחיי. לא פעם חששתי לחייה. אני לא אשכח כיצד באחת השבתות נאלצתי לנסוע עם חנה לבית חולים. התבקשתי להשאיר אותה בבית החולים ואחר כך הלכתי לאחותי. לא רציתי להדאיג את אחותי ולכן השתדלתי להסתיר ממנה את הסיבה להופעתי הפתאומית בעיצומה של השבת. פתאום חלף אמבולנס ברחוב ואני הייתי בטוחה שהנה באים להודיע לי שקרה הגרוע מכל וביתי (ח"ו) איננה. אחר כך התברר שהסיבה לבעיות הייתה אלרגיה לתחליף החלב אלידון.

חנהלה גם סבלה מאנמיה קשה היא הצטרכה לקבל שש מנות דם. מי שעזרה לי מאד באותם ימים זו ציפורה כ"ץ המטפלת, לי לא היה מי שיתרום דם עבור חנה ומי שהתנדבה לתרום דם עבורה הייתה ציפורה שלא פעם הצילה לי אותה. תמיד אמרתי לחנהלה שהיא צריכה להכיר טובה לציפורה כ"ץ שהייתה גורם פעיל בהצלת חייה. ציפורה מצידה התלוצצה ואמרה "חצי חנהלה זה שלי"

פעם חנלה הקיאה מאד, רק נגעתי במיטה שלה והיא הקיאה, נסעתי איתה לבית החולים אבל לא היה מקום, האחות הציעה לי לחזור איתה לגבעת עליה ולתת לה לשתות בכל פעם שתי כפיות תה. ישבתי לידה כל הלילה ונתתי לה לשתות תה מהול בהרבה דמעות. לא הפסקתי לבכות כל אותו הלילה.

בגבעת עלייה גרנו שתי נשים בחדר. אני חלקתי חדר עם אסתר הורן. שתי בנותיה היו בבית ילדים והיא גרה איתי בחדר.

סוף סוף דוד חזר מהשבי. השמחה הגדולה שלי הייתה מהולה בעצב רב על בעליהן של חברותי שלא חזרו. הרגשתי מאד לא נעים מהן על כך שאני זכיתי לרגע המרגש הזה והן לא. דוד ואני השתדלנו לא להבליט יותר מידי את ה"יחד". הקפדנו לא לשבת יחד בחדר האוכל. לא יצאנו יחד לשום מקום.

המשפחה של מאוחדת, דוד
חנהלה ואני, לאחר שחזרו
דוד מהשבי.

באותה תקופה לא חשתי בטוב. הייתי רזה מאד והצטרכתי ללכת לבית הבראה כדי לעלות במשקל. את חנהלה השארתי לטיפול דוד. גם אז הרגשתי לא נעים כי ידעתי שלרוב החברות אין את הפריבילגיה הזאת. זה מאד היה קשה לחיות בסביבה שיתופית שהרוב הנשים מסביבך הם אלמנות וילדיהן יתומים. גם חנהלה, שלא הכירה את דוד, סירבה לאפשר לדוד לשבת לידי. עד עכשיו הייתי כולי שלה היא לא הבינה מה פתאום נכנס גורם חדש...

דוד יצא לליקוט עצמות הנספים בכפר עציון יחד עם הרב גורן כשנה אחרי הנפילה. הוא סיפר כיצד מכסים לו את העיניים ולוקחים אותו אל מעבר לגבול, לכפר עציון הוא תיאר באוזני את המראות הקשים שנגלו לעיניו בכפר עציון. דאגתי לו מאד באותם ימים. כבר נוכחתי לדעת בעבר מה ערביי הסביבה מסוגלים לעולל, אך גם חששתי לשלומי הרגשי אחרי כל הזוועות והחורבן אותם הוא חווה יום יום.

באחד ימים הגיע רכב מפואר לגבעת עליה וממנו ירדה גברת עם תלבושת יפה שחיפשה אותי, היא אמרה לי שהיא מוכנה לתת לנו הרבה מתנות רק אם דוד יוכל לספר לה היכן בדיוק קבור בנה שניספה בכפר עציון....

הלוויית אנשי כפר עציון בהר הרצל הייתה אירוע קשה ורב משתתפים, אנשים מכל רחבי הארץ הגיעו ללוויה. נראה היה כאילו כל ירושלים הגיע ללוויה. הלוויה יצאה ממרכז ירושלים ברגל להר הרצל. כך ליוונו לדרכם האחרונה רבים מאד מחברינו. חברים מקיבוץ יבנה באו לעזור לנו כדי שכולנו נוכל להשתתף בלוויה.

כעבור שנים סגרתי מעגל. זה היה בזמן מלחמת ששת הימים, הלכתי לעזור לאחת מחברות ניר עציון שבעלה גויס ושתיים מבנותיה חטפו 40 מעלות חום. הבנות ביקשו ממני שאספר להן סיפור ואחר כך יצאתי הביתה. בחוץ שרר "חושך מצריים" בגלל ההאפלה, ופתאום בחושך, אחת החברות מתנפלת עלי מחבקת ומנשקת אותי. לא הבנתי מה היא רוצה ממני ואז היא ממלמלת, "כפר עציון בידינו..."

מרוב שמחה והתרגשות בקושי הגעתי הביתה. מכל רחבי ניר עציון וימיו אורד נהרו אלינו חברים שבאו לברך אותנו ולשתות איתנו לחיים. אחד החברים מימין אורד התקשר לרדיו וראיינו שם את דוד. לא היה גבול לשמחה שלנו, חגגנו עד השעות הקטנות של הלילה.

חברתי פנינה בן סירא ז"ל עם
בנה מאיר, אני עם ביתי
שלומית, חואטיט את בשורת
השחרור בביתנו.

ביקור בכפר עציון לאחר השחרור.
בשורה העליונה משמאל אני, חברתי שרה
שיפאו וחברתי פנינה בן סירא ז"ל

בגבעת עליה גרתי מספטמבר 1948 עד שבועיים לפני פסח 1951 אז עברתי לניר עציון. אז כבר הייתי בהריון עם ביתנו השנייה אודיה. דוד נסע לניר עציון עוד קודם בכדי להכשיר את המקום לקליטה. הוא נסע לניר עציון ביום ראשון וחזר רק כעבור שישה ימים, לקראת שבת. , שוב הייתי לבד. כשדוד חזר מהשבי קיבלנו חדרון קטן מאד שהכיל מיטה וארון צעצועים לחנהלה. ארון הבגדים עמד בחוץ. בארון הבגדים היה כל הרכוש שלנו. לילה אחד ניסו גנבים לפרוץ לארון שלנו. דוד התעורר והניס את הגנבים בעזרת צעקות ועציץ שהוא זרק לכיוונם. למחרת דוד היה צריך לנסוע לניר עציון ואני נשארתי לבד בחדר מלאה בפחדים. מהרגע שהחשיך, לעיתים כבר בשעה שש הסתגרתי בחדר ולא העזתי לצאת ממנו עד למחרת. כל רחש הקפיץ אותי.

היה שלב שעבדתי במכבסה. עלי הוטל לתלות את הכביסה. מיינתי את הכביסה ותליתי כל סוג של כביסה לחוד. חולצות לחוד, מכנסיים לחוד, כו', לכל סוג של כביסה הקצייתי חבל נפרד. המטפלות מאד אהבו את צורת העבודה שלי מכיוון שאצלי הן ידעו תמיד איפה למצוא את הבגדים שחסרו להן.

ההתחלה בניר עציון לא הייתה פשוטה, לא היו כאן תנאים, גרנו בחדר קטן. לא היה לנו מקרר, לא היו לנו שירותים וכמובן שלא היו מים זורמים. המקלחת המשותפת הייתה במרחק של רבע שעה הליכה מהחדרון בו גרנו. אני ניסיתי לחסוך לעצמי הליכה והלכתי למקלחת המשותפת מיד אחרי העבודה מבלי לעבור בבית. שירותים כאמור לא היו בבית את הצרכים עשינו בשירותים מאולתרים. לקחו חצי חבית הוסיפו לחצי החבית אוזניים. כסו בבד ושם כל מי שהצטרך התפנה. אחת לכמה זמן היו צריכים לרוקן את החבית. אותה "נשאו במוט בשניים" ורוקנו את תוכנה לתוך הוואדי. הייתי בהריון ובכל פעם שהצטרכתי ללכת לשירותים הייתי לצאת מהצריף למסע... זה היה מאד לא נעים לצאת בלילה, או בחורף בקור.

בניר עציון עבדתי בקילופים בחדר האוכל. כל בקר הלכתי בשש בבקר לעבוד. יום אחד, עמדתי וקילפתי סלק במשך כל היום. הידיים שלי האדימו כהוגן ולא הצלחתי להוריד את הצבע גם אחרי שעות של שפשופים. הייתה לנו מבשלת בשם חוה וייס, חוה הגיע בערב והביאה לי חתיכת לימון בכדי שאוכל לנקות את הידיים. היא חשבה ש אצטרך אולי, לנסוע ללדת ולא רצתה שאני אתבייש עם הידיים שלי. לימון באותה תקופה היה מצרך יקר ונדיר השימוש בו לצרכי ניקיון היה מאד מרחיק לכת. בקר למחרת כרגיל, התעוררתי מוקדם והרגשתי קצת לא טוב. ביקשתי מדוד שיודיע במטבח שאני קצת מאחרת ובשבע, במקום ללכת לעבודה נסעתי ללדת. זה היה בכז, אב תשיא' 29.8.51 אודיה –אודי נולדה בבית חולים ששמו היה אימהות על הר הכרמל בחיפה. יעקב שיפמן לקח אותי בגיפ, דוד נשאר בבית עם חנהלה. ואני ילדתי בבית החולים לבד. אחרי הלידה קיבלתי שישה שבועות של חופשת לידה. התנאים לא היו קלים בכלל, אני זוכרת איך פעם אחרי הלידה של אודי, ליל שבת אחד דוד ואני חיכינו עד שהבנות נרדמו ובאנו לחדר האוכל. לא נשאר לנו פירור של אוכל ונותרנו רעבים. פרצתי בבכי, זאת הייתה סיטואציה מאד לא נעימה, חזרנו הביתה בליל שבת בלי קידוש ובלי המוציא והלכנו לישון על בטן ריקה. היה אז מצב של צנע בארץ, הכל היה מחושב עד הפירור האחרון. לא היו שום עודפים בחדר האוכל. בגג חדר האוכל קבעה את משכנה חבורת עכברושים... באחד הימים כששהיתי בתל אביב נשפך דלק בטעות

בחדר האוכל וחדר האוכל נשרף כליל עם מעט האוכל והכלים שהיו לנו. אם עד עכשיו לא היה לנו מה לאכול עכשיו גם לא היה לנו מקום וכלים לאכול. אכלנו ועבדנו בחוץ בשמש הקופחת. כלים קיבלנו בעזרת מגבית שנערכה בקיבוצי הסביבה.

גם שאר התנאים הפיזיים היו קשים ובכדי לטבול במקווה נאלצנו לעשות מסירות נפש של ממש. מקווה לא היה בניר עציון. נסענו לחיפה. כבישים ומכוניות לא היו כאן. נעלנו מגפיים וירדנו ברגל למטה לכביש מרחק של 3 ק"מ. את המגפיים הנחנו תחת העץ ולבשנו את הנעליים שלקחנו איתנו. נסענו למקווה בוואדי סאליב או למקווה בארלוזורוב. זה היה סיפור של חצי יום נסיעה כשבבית מחכים לנו התינוקות. אני זוכרת שפעם ליוויתי כלה מחברות המשק למקווה הצטרכנו לרדת ברגל להחליף שלושה אוטובוסים בלי לדעת לוח זמנים, ובחוץ ירד גשם שוטף. זו הייתה חוויה מאד קשה לכלה הטרייה, וגם לי.

לקשיים הפיזיים נוספו מריבות אידיאולוגיות קשות שהמריבות היום הן כאין וכאפס לעומתן. בניר עציון היה גרעין סוציאליסטי שסגד לשמש העמים. אנשים סרבו לעבוד באחד במאי. הם לבשו חולצות לבנות ואמרו זה לזה חג שמח. נוסף על כך היה ויכוח מר אם להמשיך להישאר קיבוץ או להפוך למשק שיתופי. היה גל של עזיבות ונותרנו רק שבע עשרה משפחות. היו ימים שחששנו שנישאר אחרונים במשק.

אחרי שהגענו לניר עציון דוד נקרא לעשות קורס קצינים בצבא הגנה לישראל בבדיקות שגרתיות לקראת הקורס התברר שדוד חזר מהשבי עם שחפת. אני הייתי בחודש השישי להריוני ולכן החליטו להסתיר ממני את העובדה הזאת. היחידים שידעו על דבר מחלתו היו אנשי המרפאה. אמנם ראיתי אותו מידי פעם נוטל תרופה אך לא העליתי בדעתי שהוא חולה בשחפת. אחרי הלידה של אודיה סיפרו לי על המחלה. דוד נעדר שוב מהבית למשך שנה, הוא אושפז בבית חולים ברעננה כדי לטפל בשחפת ובחור שהיה לו בריאה כתוצאה מהפציעה בכפר עציון. ואני שוב נותרתי בלעדיו. נסעתי אחת לשבוע לבקר אותו ונוצרה בעיה קשה מאד, מי יישאר עם התינוקות שלי שנותרו בבית.

הייתה תקופה שנאסר עלי לעבוד בחדר האוכל, בשל החשש שאני נשאית של השחפת שלקה בה דוד. במקום זאת מוניתי לסדרנית עבודה, זאת הייתה עבודה מאמצת וקשה. הצטרכתי לעשות את כל התיאומים בין החברות וזה לא היה פשוט בכלל.

אודיה נולדה באוגוסט שנת 1951. קראנו לה אודיה כי רצינו להודות לה על כל הניסים הגדולים שקרו לנו, אני חושבת שאת השם אודיה אנחנו המצאנו, הינו הראשונים בארץ שקראו בשם הזה לביתם.

במאי שנת 1952 פתחנו את בית המרגוע. אברהם מלמד היה אז מזכיר פנים הוא חיפש נשים מתאימות לתפקידים השונים. אני נחשבתי לחברותית ולכן הוא מינה אותי לאחראית חדר האוכל. לא היה לי שמץ של מושג מה צריכה לעשות אחראית חדר האוכל ובכלל אף אחד לא ידע איך פותחים בית מרגוע. כהיום כן אז, לא הינו מוכנים לפתיחה, ובלילה שלפני נערך גיוס כללי ועבדנו כל הלילה. תלינו וילונות, הכנסנו ריהוט, בבקר סימנו שבילים בחצץ, האורחים כבר הגיעו ומתוך רחמנות הפשילו שרוולים ועזרו לסמן את השבילים. אורח אחד טעה והגיע יום לפני הפתיחה, לא היה לנו מה לתת לו לאכול ואיפה להאכיל אותו. לבסוף גם הוא הצטרף למאמץ.

הצוות באירוע פתיחת בית
המרפא, אני יושבת משמאל.

ביום הפתיחה התרגשנו מאוד, כל הצוות לבש לבן וקיבל את פני האורחים. כל אורח התקבל בכוס תה. סוכר לא היה בתקופה הזאת בגלל הצנע וכתחליף קיבל כל אחד סוכרייה חמוצה. כשאחד האורחים ביקש ממני חלב, נאלצתי לעטוף את כוס החלב במפית כדי שיתר האורחים לא יראו את החלב ויבקשו גם הם. העבודה הייתה לא פשוטה, אף פעם לא יכולתי להתפנות לאכול בלילות שבת עם בני משפחתי. עבדתי שתיים עשרה שעות רצופות. חזרתי הביתה לבד בשעות הקטנות של הלילה. כשאחד מילדי היה חולה לא יכולתי להתפנות לטפל בו והמשק מינה אחת מהחברות לטפל בו במקומי. גם חופשות לידה לא קיבלתי כמקובל במשק, לא ויתרו עלי. כנראה שהייתי עובדת חיונית ובצעתי את תפקידי לא רע. מלאכת ניהול חדר האוכל הייתה מלאכת מחשבת ממש. הייתי צריכה להתאים מי ישב עם מי. אנשים לא הגיעו לבית המרגוע רק בכדי לנפוש פיזית הם חיפשו אוירה נעימה ומי שישמע את תולדות חייהם, ישאל בשלומם וישמור איתם על קשר. היה לי מאוד חשוב שאנשים ייהנו בבית המרגוע וישובו אליו בשנית, זאת הרי הייתה עיקר הפרנסה של ניר עציון במשך שנים. האורחים היו איתי בקשר טוב כל השנים, הם הכירו לי טובה ובאו לבקר אותי. התקופה הנעימה ביותר בחיי הייתה כשהיו "ירחי כלה" בבית המרגוע. הגיעו לכאן רבנים גדולים ותלמידי חכמים. היו שיחות מדהימות והייתה אוירה של קדושה. מאד נהניתי מעבודה הזאת בה עבדתי שנים. יש לי קשר טוב עד עצם היום הזה עם המלצרים שעבדו איתי בבית המרגוע. בכל מקום שאני מגיעה אליו אני מוצאת מכרים ומכרות מתקופת עבודתי בבית המרגוע.

צוות מאכזריות ואני (מארכזל)

בבית המרגוע עבדתי שנים רבות(44) כמנהלת חדר האוכל. ולימים הוענקה לי ביזמת בנימין וולף שהיה מנהל בית המרגוע, תעודת תיירן מצטיין.

בנימין וולף ז"ל מנהל בית המארכזל, התאודקה ואני

התעודה גרמה לי ולמשפחתי נחת רוח רבה. ועוד נחת רוח רבה גם גרמו לי הזוגות שהצלחתי לשדך. כמה וכמה משפחות לתפארת הוקמו בין מלצריות שעבדו אצלי, לבני המשק.

אני חיבת לציין את תרומתו של יעקב שיפמן לעבודתי בבית המרגוע. יעקב, שחוה יחד איתנו את התופת בכפר עציון, היה עם דוד בשבי, ועלה איתנו להקים את ניר עציון. דאג פעמים לא מעטות להצלחת עבודתי.

לאחר סיום עבודתי בבית המרגוע, ארגן המנהל דאז, יורם שבת לכבודי אליה הוא הזמין את כל ילדי ונכדי. השבת הייתה מרגשת מאד ומהנה מאד. במוצאי שבת ערך יורם לכבודי מסיבת הפתעה, אליה הוזמנו כל עובדי בית המרגוע בעבר ובהווה. שמחתי מאד לפגוש את כל האנשים שעבדו איתי בעבר. כמה מהם שהקימו משפחות הגיעו עם ילדיהם וגרמו לי שמחה והתרגשות רבה. כמו כן שמחתי לראות את סובחי, סובחי היה עובד תחזוקה במשק וגם שימש כגוי של שבת בבית המרגוע. סובחי הגיע למסיבה שנערכה לכבודי במיוחד מהכפר רמה שבגליל.

צט צוקדי בית המראצ במסיבת ההתצה לראל סיוט אבודתי .

צט יורט ויואל מנהלי בית הארחה במסיבה לכבודי

נוסף ל"מלאכת המחשבת" בחדר האוכל, גם הייתי אחראית לסידור הרבה מהחתונות במשק.

דף הוראות אכאון לחתונת בת משק

רשימת התורנים בחתונה של בתנו
ג י ל ה עם בח"ל א ב י

21.3.1979 ביום רביעי כ"ג באדר תשל"ט

הכנה במטבח בשעה 3.00	הכנה בחדר אוכל בשעה 3.00	הגשה	הורדה
1. לאה בן-ארי	1. שולמית זמיר	1. יונה מוטוס	1. דוד בן-דוד
2. שרה וינקלר	2. פנינה ברוק	2. יוסף שהם	2. דוד בנישו
3. שרה קלוש	3. פנינה ב"ס	3. שושנה הזאיה	3. משה בן-סעיד
4. שרה קולמן	4. תלמה רוזנברג	4. בת-שבע שחר	4. ישי שטיינר
5. מלכה וול	5. עליזה סעדון	5. עמליה זוהר	5. שמעון רוזנברג
6. חנה הילף	6. כלומה רוט	6. דבורה פלנביק	6. יהושע סעדון
7. חנה הילף	7. יהודית בקרמן	7. ישי קידר	7. אלי וינקלר
8. אורה זוהר	8. מרים לוי	8. אבי בן-דוד	8. כתריאל מתן
9. חוה מיכאלי	9. סטלה בן-סעיד	9. דצה זוהר	9. מדוכי רסל
	10. אסתר רסל	10. יואל רייסמן	10. מיכאל טאליאקוב
	11. חיה ליאון	11. חיה פלנביק	11. יוסף רוט
	12. דינה קידר	12. דוד בן-סירא	12. מאיר קלוש
	13. דינה מדלבוט	13. רפי כהן	13. יוסף בקממן
		14. ביצה סעדון	
		15. שלומית ב"ד	
		16. רחל וינקלר	
		17. מלכה שורץ	
		18. יהודית פלנביק	
		19. דגנית זוהר	
		20. אסנת מוטוס	
		21. יעל בקרמן	
		22. מירי שחר	
		23. דוד ברמן	
		24. צבי בן-שלום	
		25. יעקב אופיר	
		26. גושון טל	

<u>חדר כלה:</u>	<u>חדר חתן:</u>	<u>חלוקת אוכל:</u>
1. רחל רייסמן	1. יונה בן-סירא	1. יעקב כהן
2. יעל מלמד		2. חיים הילף
3. דבורה כהן	2.	3. זאב רייסמן
4. שרה שיפמן		4. מיכאל פרידמן
5. טובה בן-שלום		
6. מליני ברמן		

<u>תורנות שמירה:</u>	<u>חלוקת שתיה:</u>
1. שמעון מילל	1. גדעון וולף
2. צוקי	2. ביר מלמד
3. יעקב רוזן	
4. שלום זוהר	

ילדי בית הספר המעוניינים לעזור מתבקשים לבוא בשעה 4.00
כל התורנים/יות מתבקשים להתקשר אל האחראיות לפני החופה!

בתודה
ר' חתונה

הייתי עסוקה מאד ולא היה לי פנאי לחיים חברתיים. הקפדתי לשמור על קשר הדוק עם אחת מחברות המשק שהייתה אלמנה. הייתי חוזרת אחרי יום עבודה מפרך ואומרת לדוד שאני קופצת אליה רק לחמש דקות. חמש הדקות התארכו לעיתים לחמש שעות. אותה חברה פחדה מאד מברקים ורעמים ובלילות סערה לקחתי את השמיכה שלי והלכתי לישון אצלה. דוד נשאר לבד בבית, עם הברקים והרעמים...

בכ' בתשרי תשיז' (25.9.56) נולד בנו , החלטנו להנציח בשמו את שמם של האחים של דוד ושלי שנספו בשואה. קראנו לו אביחי . השם אביחי כולל את ראשי התיבות של השמות אברהם, ברוך, יהודית וחיים. אח ואחות שלי ואח ואחות של דוד.

בכב' סיוון תשכא' (14.6.61.) נולדה ביתנו הצעירה שלומית . היא נקראה שלומית על שם אביו של דוד, שלמה, שנספה אף הוא בשואה.

גידול הילדים בניר עציון לא היה פשוט בכלל. הינו ישוב דתי בודד על הכרמל, בשנים הראשונות לא היה לנו בית ספר. אחר כך פתחנו כיתות רב גילאיות . את חנה בתינו הבכורה נאלצנו לשלוח ללמוד רחוק בקיבוץ יבנה , היה לנו מאד קשה עם זה. גם עצם העובדה שהייתי מאד עסוקה בעבודה הקשתה מאד על הילדים.

הילדים גדלו ב"ה ונישאו. שלושת הגדולים ערכו את מסיבות נישואיהם בניר עציון. ביתנו הצעירה שלומית נישאה בישוב מעון שבדרום הר חברון כשהיה בתחילת דרכו ממס.

נכדנו הראשון אלעד נולד לביתנו הבכורה חנה ביחי' סיוון תשכט' . אלעד היה הנכד הראשון שנולד לאנשי ניר עציון , הוא הסב לנו שמחה ונחת רבים . הוא ושאר הנכדים שבי"ה נולדו אחריו.

נכדי הבכור אלעד, עם בני משפחתו.

ילדנו ממשיכים את דרכנו החלוצית וכולם מתגוררים בהתישבות. ופרוסים ברחבי ארץ ישראל מהצפון עד הדרום.

ביתנו חנה מתגוררת במושב נחלים שבמרכז הארץ. ביתנו אודיה חזרה לכור מחצבתנו בגוש עציון ומתגוררת ביישוב אלון שבות. בנו אבי מתגורר במושב אבני איתן ברמת הגולן. ביתנו הצעירה שלומית הייתה ממקימי סוסיא שבדרום הר חברון ומתגוררת מזה מספר שנים ביישוב קטן וחלוצי מצפה יאיר שבדרום הר חברון, שהיא ובעלה היו ממקימיו. החלוציות מסתבר עוברת מדור לדור וגם דור הנכדים לא טומן את ידו בצלחת. ומתגורר בהתיישבות. שדה אליהו, קריית ארבע, שילה, עלי, יקיר והודיות הם מקצת הנקודות בארץ, בהם יש לנו נציגות.

הילדים, הנכדים והנינים שנולדו לנו (כן ירבו) כאן על אדמת ארץ ישראל הריבונית, הם הנס הגדול שקרה לדור שלנו, הם הפיצוי שלנו על אלפיים שנות גלות והם הניצחון והנקמה שלי ושלנו על כל אלה שקמו עלינו לכלותינו.

דוד ואני עם הילדים הנכדים והננינים מאסיבת יום הולדת לדוד

השנים חלפו במהירות וב"ה זכינו לחגוג מסיבות יום הולדת לניר עציון. מסיבת הארבעים, מסיבת החמישים ועוד מעט נחגוג את יום הולדתה השישים של ניר עציון. אני מתפללת שכולנו נזכה לעוד שנים רבות בניר עציון, בבריאות ובשמחה. אכ"ר.

תם ולא נשלם שבח לאל בורא עולם

דוד ואני עם משפחתנו, בחגיגת החמישים לפני ציון

אני נושא דברי ברכיה בחגיגת החמישים,

לפני ציון

דור הנכדים

אלעד אלכסנדר נולד	י"ח בסיון תשכ"ט	4.6.69
אסנת	ה' בתשרי תשל"א	8.9.70
עמית שלמה בת חן	ג' בסיון תשל"ב כ"ט בחשון תשל"ו	16.5.72 3.11.57
עמיחי ראובן יעל	י"ט ניסן תשל"ד כ"ז בכסלו תשל"ד	11.4.74 21.12.73
בת חן יוטא חגניה	"ב תמוז תשמ"א י"ז בתשרי תשל"ה	14.7.81 3.10.74
מנחם רחלי	י"ח בתמוז תשל"ו ו' בטבת תשל"ז	9.7.76 72.12.76
יאיר	כ"ו בתמוז תשל"ז	11.7.77
הדס שי	י"ז בתשרי תשל"ט י"ז בחשון	17.10.78
אילה אורן	י"ג בתשרי תשמ"ב	11.10.81
אלישיב ראובן עידית	ט"ו באייר תשמ"ד ה' באלול	17.5.84
גיא שלמה מירב	ז' בניסן תשמ"א ה' בניסן תשמ"ב	11.4.81 92.3.82
ינון יעקב פז	י"ז בשבט תשמ"ה	7.2.85
כרמל חוה	ב' באייר תשמ"ד	22.5.84
נילי נריה	ט"ז בתמוז תשמ"ה	5.7.58
שרית	י"ח בחשון תשמ"ט	29.10.88
שיראל חנה דפנה נצר דוד רעי	י"ב בניסן תשנ"א כ"ה בתמוז תשנ"ד י"ט בשבט תשנ"ז י"א באייר תשנ"ח	25.3.91 4.7.94 27.1.07 7.5.98

דור הנינים

<p>י"ד באלול תשנ"ד 12.8.94 כ"א באייר ש"ו 12.4.96 כ"ז בחשוון תשנ"ט 16.11.98 כ"ד באייר תשס"ב 6.5.202 כ"ד באייר תש"ב 6.5.202</p>	<p>גולדה</p>	<p>שרית רותם ניצן יהודה משכית הדס</p>
<p>י"ג בסיון תשנ"ו 13.5.96 י"ג בשבט תש"ס 20.1.2000 י"ג בשבט תש"ס 20.1.2000 כ"ד בסיון תשס"א 15.6.01 כ"ח בסיון תשס"ו 4.7.06</p>		<p>שירה רוחמה יהודה אוריה אריאל אברהם רוני שולמית</p>
<p>כ"ט בניסן תשס"א 22.4.01 ט"ו בשבט תשס"ה 25.1.2005 כ"ו בסיון תשס"ז 12.7.2007</p>		<p>עזריאל יהודה מוריה אילת</p>
<p>י"ט בניסן תשס"ב 1.4.02 ל' בניסן תשס"ג 2.5.03 כ"ט בכסלו תשס"ו 27.7.2007</p>		<p>הללי מרים אוריה מיטב ברכה</p>
<p>כ"א באייר תשנ"ז 27.5.97 כ"ד בסיון תשנ"ט 8.6.99 י"ח בטבת תשס"ב 2.1.02 יו"כ תשס"ה 2510.04</p>		<p>אלומה אופק ערבה ניתאי</p>
<p>ט"ז בסיון תשס"ג 16.6.03 ט"ז בתמוז תשס"ו</p>		<p>אורשחר גפן</p>
<p>י' בתמוז תשס"ה 17.6.2005 כ"א בכסלו תשס"ז 16.11.07</p>		<p>בארי שירה</p>
<p>ו, בכסלו תשס"ח 16.11.07</p>		<p>שמואל שלום</p>
		<p>רננה ארבבל אהוביה שיאון פורת</p>

ובע"ה יולדו עוד נינים וחימשים...

ומילה נוספת מאת המראינת

כפי שקראנו לעדינה היה מעט מאד פנאי. אנחנו חברותיה למשק מעולם לא חשנו בכך. היא תמיד מצאה פנאי לשאול בשלומנו, לעזור לנו, או להניח על שולחנו מאפה טוב. גולת הכותרת היא עוגת הז'רבו שעדינה אופה לכבוד לידות או בר מצוות. את העוגות הללו מכנים בעגה המקומית "העוגות לעידוד הילודה של עדינה". לידה, מתברר זה עסק משתלם כשמקבלים עוגות שטעמן כצפיחית בדבש וכלשד השמן. הלידה זו גם השקעה לטווח רחוק כי מקבלים ז'רבו גם לחגיגת הבר מצווה.

שמתי נפשי בכפי ואחרי מאמצי שכנוע רבים (עדינה ניסתה להתנגד מטעמי צניעות) הצלחתי לקבל מעדינה את המתכון לעוגת הז'רבו האגדית, המתכון, כמובן אינו מהווה תחליף למקור.

ז'רבו

בצק:

2.5 כוסות קמח

1 מרגרינה

1 ביצה

כף סוכר

1 חבילה שמרים + יין

יוצרים בצק מכל החומרים ומחלקים לשלושה חלקים שווים. מרדדים כל חלק מורחים בריבת משמש עם מעט מיץ לימון. רצוי ליצור משטח מיוחד מפורמיקה כדי לרדד עליו את הבצק, אין צורך ללכלך את השיש. מעבירים את הבצק בעזרת המערוך לתבנית מרופדת בניר אפיה בגודל 30*30. כל עלה מכסים במלית. ומניחים את העלים לאחר שכוסו במלית, אחד על גבי השני.

מלית

4 כוסות אגוזי פקאן מרוסקים (הכמות מתאימה למי שיש עץ פקאן בגינה, למי שאין אפשר קצת להפחית)

1 כוס סוכר.

מיץ לימון

1 כף י"ש 21 כפות וישניאק.

מערבבים הכל ומחלקים ל2.

לאפות בתנור שחומם מראש עד שהבצק ישחים.

להפוך את העוגה על רשת אפיה שהונחה על גבי קערה ולהכין ציפוי מ1/2 מרגרינה, 1/2 כוס סוכר, 2כפות קקאו, לבשל קפה שחור ולהוסיף לתערובת 3 כפות קפה שחור לבשל הכול על אש קטנה ולשפוך על העוגה ישר מהאש.

